ΡΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἕνας λαὸς ὑψώνεται ἄμα δείξῃ πῶς δὲ φοβᾶται τὴν ἀλήθεια. — ΤΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλῶσσα ἔχει τοὺς φυσικούς της κανόνες. ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ζ'. ✱ ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 19 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ 1909 ✱ ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘ. 2 ✱ ΑΡΙΘΜΟΣ 340

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσας.
ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ. Σοσιαλισμὸς καὶ Τέχνη.
ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ. «Ridi Pagliacio».
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΙΣ. Σοσιαλισμὸς καὶ Γλῶσσα.
ΚΡΗΤΙΚΟΣ. Ἕνας γυμνασιαρχικὸς λόγος.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ.

ΟΙ ΚΑΗΜΟΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ

(20—31 τοῦ Δεκέβρη τοῦ 1907)

24

Η ΚΙΘΑΡΑ

Στοῦ φτωχοῦ σπιτιοῦ τὴν παλιοσοφίτα
κρέμετ' ἡ κιθάρα ἀραχνιασμένη.
Ἀλαφρὰ ἀλαφρὰ γγίξε την, γιὰ κοίτα!
Σύπνησες τὴν ἀποκοιμισμένη.

Σύπνησε, καὶ νά! μὲ τὸ ξύπνημά της.
κάτι σὰν πνιχτὸ μελισσολόϊ
κάνει νὰ συρθῇ, κλαίει ὁλόγυρά της·
κάτι ζῇ, κ' ἕνας χαμὸς τὸ τρώει.

Κάτι σὰ βουϊτό, σὰ μελισσολόϊ,
τἄρρωστα, κιθάρα, τὰ παιδιά σου,
λόγια καὶ σκοποί· τί κακὸ τὰ τρώει,
τί σαράκι τὰ γεράματά σου!

Στοῦ φτωχοῦ σπιτιοῦ τὴν πολιοσοφίτα
ξύπνησες· μὰ ποιός θὰ σὲ φροντίση;
Μάννα, ἐρμιά! Χτικιὸ τὰ παιδιά σου, κοίτα!
κάτι σβύνει σὰν ἀπὸ μελίσσι.

25

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Ἀπ' τὸ κανάλι οἱ πάσσαρες μὲ τἄπλωτὰ πανιὰ
γυρίζουν πρίμα,
μᾶς φέρνουν τὰ ζακυθιανὰ λουλούδια τἀκριβά,
τὸ πέρασμά τους γλύκανε κ' ἐσένα, πικρὸ κῦμα!

Καὶ πιὸ καλοπιθύμητα καὶ πιὸ φανταχτερὰ
κι ἀπὸ τὰ κρίνα,
πάσσαρες γοργοσάλευτες μὲ τἄσπρα σας φτερὰ
μᾶς φέρνετε τἀγόρια μας ἀπ' τὴ μεγάλη Ἀθήνα.

Κι ἀνοίχτε λιακωτά, χλωρά, φουντῶστε, πασκαλιές,
τοῦ πόθου ἡ σκόλη·
καὶ σεῖστε τὰ μαντίλια σας ἀνάερα, λιγερές·
παραμονεύουν οἱ ἔρωτες· ἑτοιμοπόλεμοι εἶστε μῶλοι,

τὸ κολοκαίρι μύρισε· προσμένουν οἱ ἀμμουδιὲς
καὶ τὰ πρυάρια,
πρὶν ἔμπῃς, ἄθεη κοιμωνιά, νὰ μίνουν ἐκκλησιές·
οἱ ἐρωτεμένοι λειτουργοὶ καὶ τὰ φιλιὰ τροπάρια.

26

Ο ΠΛΑΤΑΝΟΣ

Ὁ θερ[illegible]τανος βαρδιάτορας
τὴν ἴσκι[illegible]ιά·
λαὸς [πουλ[illegible] στὰ χέρια του
καὶ τρελοπαί[illegible]του ἀπὸ τὸν ἴσκιο του
λαὸς [illegible]διά.

Ἤρθαν οἱ καλογέροι· τοῦ κρεμάσανε
λογοῦ καμπάνα στὰ [illegible]
κι ἀλλαξοπίστησε ἄθελα κι ὁ πλάτανος
κι ὁ Χριστιανὸς τὸν πῆρε καὶ ἔκαμε
καμπαναριό.

Καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες,
τώρα δαιμόνοι καὶ στοιχειά,
θυμώσανε κι ἀνάψαν· ξαπολύσανε
μὲ τοὺς ἀνέμους, μὲ τἀστραποπέλεκα,
τὴν τρικυμιά.

Κι ὁ πλάτανος χτυπήθηκε, σωριάστηκε
καὶ βρόντηξε στὴ γῆ, νεκρός·
καὶ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τὸν κλάψανε·
τὸ κουφάρι του πῆρε, τὄκαψε ἄκαρδος
ὁ Χριστιανός.

27

Η ΝΕΡΑΪΔΑ

Στοῦ μύλου τὰ χαλάσματα τὸ βράδι
σιγαλοπάτητο ἔφτασε· κ' ἐκεῖ,
λαχανιασμένοι ἀπὸ τὸ παῖξε, δμάδι
τὸ στρώσαμε στὶς πέτρες του γυρτοί.

Ὁ ἀποσπερίτης ἔλαμπε· κι ἀπόμερα ἀντικρύζαν
τὰ μάτια μας τοῦ ἐρμόνησου τἀχνόφωτο φανάρι,
μάτιά παιδιῶν ἀφρόντιστα, καὶ δὲν τὰ ξεχωρίζαν
τὸ λύχνο τὸν ψαράδικο, τὸ οὐράνιο λυχνητάρι.

Γῦρο σιγαλομίλητη εἶν' ἡ ρήχη,
κ' ἡ χώρα σὰν πολὺ πολὺ μακριά·
μιὰ μυστικὴ ἐρημιά· τοῦ μύλου οἱ τοῖχοι
σὰ σκέλεθρα καὶ σὰ δαιμονικά.

Σὰ νὰ μᾶς σημαδέψανε καὶ σὰ νὰ κυριέψαν
φαντάσματα καὶ ξωτικὰ τοῦ νοῦ μας τὰ καστέλια,
μᾶς λαχταρίσαν πειρασμοὶ καὶ μάϊσσες μᾶς πλανέψαν,
ἀξόρκιστα γητέματα, χάϊδια, λογάκια, γέλια.

Σὰ νὰ κλείσαν τὸ δρόμο μας νεράϊδες,
νεράϊδες, νὰ μᾶς πάρουν τὴ μιλιά·
λῦρες ἀλαφροΐσκιωτων καὶ γκάϊδες
μᾶς παίζαν γῦρο ἡ θάλασσα, ἡ βραδιά.

Καὶ πρὸς τὸ σπίτι γύρισα. Καὶ πίσω μου ἕν' ἀγέρι,
(Καὶ πιὰ δὲ σὲ ξανάνοιωσα καὶ πιὰ δὲ σὲ ξανάειδα!)
καὶ πίσω μου ὁ κυνηγητής. Καὶ μ' ἄγγιξ' ἕνα χέρι.
κάτι πιὸ λίγο ἀπὸ φωτιὰ καὶ πιὸ πολύ. Ἡ νεράϊδα.

28

ΤΟ ΑΛΑΤΙ

Μέσ' ἀπὸ τὸν ἀφρό σου, λιμνοθάλασσα,
σὰν κάτι, ἀντάμα, σκαλιστὸ καὶ ἀγέρινο, σὰν κάτι
ποὺ δούλεψε τὸ χέρι τοῦ ποιητῆ,
νά τὸ καθάριο κρούσταλλο, νά τὸ χιονάτο [illegible]ατι!

Τὸ ψωμὶ σιταράτο καλοζύμωτο
μέσ' ἀπ' τὰ χέρια τῆς κυρᾶς τὰ προκομμένα βγαίνει·
μὰ νόστιμο εἶν' ἀσύγκριτα, γιατὶ
μέσα του, ἁλάτι, ἡ χάρη σου, σπαρτή, σπαταλεμένη.

Τὸ ψωμὶ σιταράτο καλοζύμωτο
τὸ τρῶνε νιές, λιγνές, μεστές, ξανθές, μελαχροινοῦλες,
γι' αὐτὸ τῆς λιμνοθάλασσας ὁ ἀφρὸς
τρέμει στὸ κάθε σεῖσμα σας, Μισολογγιτοπούλες!

29

Η ΠΛΗΜΜΥΡΑ

Βροχή, ὅλο κλοίς, κ' ἐσύ, μουγγὴ νοτιά!
Νερὸ παντοῦ, νικήτρα εἶν' ἡ πλημμύρα·
στὰ ὀντια ἑνὸς ὀγροῦ καταποτήρα
τὰ σπίτια, οἱ δρόμοι, οἱ μῶλοι, ἡ χώρα, νά!

Πλημμύρα, ὅλα ἐδῶ κάτου θὰ τὰ πιῇς·
τὸ στόμα σου κ' ἐμεῖς τὸ καρτερᾶμε.
Ἀπὸ τὴ θάλασσα ἤρθαμε, θὰ πᾶμε
στὴ θάλασσα. Εἶναι ὁ νόμος τῆς ζωῆς.

Ἀγκάλιασε καὶ ρούφηξε κ' ἐμᾶς,
καὶ κάμε μας, ὦ μάϊσσα, χρυσὰ ψάρια,
καὶ κάμε τοὺς καημοὺς μαργαριτάρια,
καὶ κοράλλια τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς.

Ὡς ποὺ νἀρθῇ ἀπὸ πέρα λυτρωτὴς
ρηγόπουλο τὰ μάγια νὰ χαλάσῃ,
στὸν ἥλιο γιὰ νὰ μᾶς ξανανεβάσῃ
καὶ στὴ φουρτούνα. Ὁ κύκλος τῆς ζωῆς.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Μαζί μὲ κάπιους ψωροαρχοντικοὺς θυμούς, μαζὶ μὲ τὰ μωρὰ πατριωτικὰ κλαψολογήματα ποὺ σήκωσε τὸ πρώτο πρώτο θεωρητικὸ τσαπάλισμα τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδέας στοὺς διανοητικοὺς κύκλους τοῦ τόπου μας, ἔτρεξε γλήγορα γλήγορα κ' ἡ ὀμορφιὰ νὰ σμίξη μιὰ κραυγὴ κιντύνου μὲ τὴ φωνὴ ἑνὸς δυὸ ἀπ' τοὺς καλίτερους ἀντιπροσώπους της. Καθάλλο παρὰ νάδικήσω τὸ αἴσθημα ποὺ κίνησε τὶς διαμαρτυρίες αὐτές. Τόσο οἱ θεματοφύλακες τῆς ἀρχοντιὰς ὅσο κ' οἱ δορυφόροι τοὺ ὡραίου ὑπάκουσαν σ' ἕνα κατηγορηματικὸ προσταχτικὸ μέσα τους νὰ ὑπερασπίσουν ἱερὲς παρακαταθήκες. Κ' οἱ δυὸ ψυχολογίες βασίζονται στὴν πίστη πὼς ἡ διαφορὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσης εἶναι ποὺ κάνει κ' ἐκείνους ἄρχοντες τῆς κοινωνίας καὶ τούτους ἐκλεχτοὺς τοὺ πνεύματος. Μιὰ ἐξαίρεση τῆς φύσης. Κατὰ τὴ λογική τους, ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα, ποὺ τείνει στὴν ἀναγνώριση ἰσότητας δικαιωμάτων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, θὰ κατεργήση καὶ τὴ διαφορὰ τοὺ φυσικοὺ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἐργάτης, συλλογιοῦνται, ὁ φορέας τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδέας σήμερα, εἶναι κατώτερος βαθμὸς τῆς ἀνθρώπινης φύσης· κατασυνέπεια ἡ νίκη του θὰ πῆ ἰσοπέδωμα τῆς ἀνθρωπότητας μὲ τὴ δική του διανοητικὴ ἱκανότητα. Ὥστε ἀντίο ἀρχοντιὰ καὶ κυριαρχία τῶν ἀνώτερων ἀνθρώπων, ἀντίο ἐκλεχτὲς ψυχές, πολιτισμὸς καὶ τεχνες κ' ἐπιτήμες. Κ' ἔτσι παίρνουν κατήφορο οἱ ἱερεμιάδες τῶν ἐκλεχτῶν καὶ βροντορυθμοῦν οἱ θρῆνοι ἐν Ραμὰ κ' οἱ κλαυθμοὶ κ' οἱ ὀδυρμοὶ τῶν ἄριστων.

Ἡ ψυχολογία τῶν ἄριστων δὲν εἶναι βέβαια τόσο ἀθῶα καθὼς τῶν ἐκλεχτῶν τοὺ πνεύματος. Ἡ σοσιαλιστικὴ φάβα σὰ νάχει κάπιο λάκο γιὰ τοὺς κλαψομοῖρηδες τῆς μεγαλόφρονης ἀρχοντοσύνης, γι' αὐτὸ κάθε συζήτηση μὲ τούτους δὲν ἔχει λόγο. Ὁ προλετάριος προτιμάει τὸν πραματικὸν ἀγώνα μαζί τους. Κ' ἐγὼ ἐδῶ θέλω νὰ πῶ μερικὰ λόγια μόνο μὲ τοὺς ἐκλεχτοὺς τοὺ πνεύματος, τοὺς ἁπλοϊκότερους κάπως. Ἡ ἰδέα πὼς ἡ κυριαρχία τοὺ σοσιαλισμοὺ θὰ ἦταν ἕναν μὲ τὸ χαμὸ πνεύματος καὶ μὲ τὸ θάνατο τῆς τέχνης καὶ τῆς ὀμορφιὰς στὸν κόσμο εἶναι μιὰ πλάνη ἁπλωμένη ὄχι μόνο στοὺς ρωμέϊκους διανοητικοὺς κύκλους. Κύρια ἀφορμὴ σ' αὐτὴ εἶναι ὁ ὁλότελα μεταφυσικὸς τρόπος ποὺ σκέπτονται οἱ ἐκλεκτοὶ τοὺ πνεύματος, καθὼς κι ὁ φόβος ποὺ ἔχουν ἀπὸ κάθε προστριβὴ μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴ *βάνουση* πεῖρα. Γιὰ νὰ νοηθῆ ὅμως τὸ βάσιμο ἢ μὴ τοὺ τρόμου τῶν ἐκλεχτῶν ψυχῶν γιὰ τὸ χαμὸ κάθε ὀμορφιὰς μὲ τὴν κυριαρχία τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδέας, θὰ χρειάζονταν πρώτα μιὰ γνωριμιὰ καλίτερη μὲ τὴν ἰδέα αὐτή, δηλ. ἕνα ξέτασμα πὼς γενήθηκε, πὼς ξετυλίχτηκε στὴ ζωὴ καὶ ποὺ τραβάει.

*

Ἡ ἰδέα τοὺ σοσιαλισμοὺ δὲν εἶναι νέα, γιατὶ κ' ἡ κοινωνικὴ ἀδικία ποὺ βασιλέβει στὸν κόσμο δὲν εἶναι νέα Κάθε κοινωνικὸ καθεστὼς ποὺ βασίζεται στὴν ἰδιοχτησία χωρίζει τοὺς ἀνθρώπους σὲ κάτοχους καὶ σὲ ἀχτήμονες καὶ φέρνει ἀναγκαστικὰ τὴν ἐξάρτηση τῶν δεύτερων ἀπ' τοὺς πρώτους. Αὐτὴ ἡ οἰκονομικὴ ἐξάρτηση γενάει τὶς διαφορὲς τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ προσδιορίζει τὴ μεταξύ τους σχέση, αὐτὴ ἡ ἐξάρτηση ἐμποδίζει τὴν πλέρια ζωϊκὴ ἐνέργεια ὅλων τῶν τάξεων, στενέβει τὴν ἐλεύτερη ἀνάπτυξη τῶν φυσικῶν ἱκανότητων τοὺ καθενὸς ἀτόμου. Τὸ καταπίεσμα τῶν ἀχτήμονων ἀπὸ τοὺς κάτοχους τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς τῶν χρήσιμων γιὰ τὴ συντήρηση τῆς ζωῆς σταθηκε πάντα νόμος τῶν κοινωνικῶν ὀργανισμῶν ποὺ θεμελιόνονται στὴν ἰδιοχτησία. Ἔρχονται ἐποχὲς ποὺ τὸ καταπίεσμα φτανει στὰ προχώρητο, ἡ ὕπαρξη τῆς τάξης τῶν ἀχτήμονων καταντάει προβληματικὴ καὶ τότε μιὰ ἐπανάσταση εἶναι ἀναπόφευχτο ἱστορικὸ περιστατικό, ἂν δὲν ἐπιλάβη νὰ τὴν ἀποτρέψη μιὰ μεταρύθμιση τοὺ κοινωνικοὺ καθεστώτος, δηλαδὴ μιὰ ὑποχώρηση τῶν τάξεων ποὺ κατέχουν στὶς ἀνάγκες τῶν ἀχτήμονων. Ἔτσι ἀλλαξοφορές τὰ κοινωνικὰ καθεστώτα μέσα στὸ δρόμο τῆς ζωῆς γιὰ νὰ κρατηθῆ πάντα κάπια κοινωνικὴ ἰσοροπία, ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ὕπαρξη τῆς ὅλης κοινωνίας. Ὅμως ὅσο κι ἂν κάθε νέο καθεστὼς ἦταν συνήθως μιὰ σχετικὴ πρόοδο καὶ καλλιτέρεψη ἀντίκρυ στὸ προτερινό, ὅσο κι ἂν οἱ καταπιεζόμενες τάξεις ἀλαφρώθηκαν προσωρινά, μιὰ τέλεια κοινωνικὴ ἰσοροπία δὲν ἀποκαταστάθηκε ὡς τὴν ὥρα· οἱ ἀχτήμονες δὲν ἔλειψαν, ἡ οἰκονομικὴ σκλαβιά τους στοὺς ἰδιοχτήτες πῆρε παντα νέα μορφὴ μονάχα, μ' ἕνα λόγο ἡ κοινωνικὴ ἀδικία δὲν καταργήθηκε στὴν ἀνθρωπότητα, ἡ δυστυχία τοὺ πιὸ μεγάλου μέρους της βασίλεψε καὶ βασιλεύει πάντα. Ἡ ζωή, μὲ ὅλη τὴν ὁρμὴ ποὺ ἔχει στὴν πρόοδο, δὲν ἔπαψε ποτὲ νάχη τὶς σκοτινὲς καὶ θλιβερὲς ὄψες της.

Αὐτὲς οἱ ὄψες ἦταν φυσικὸ νὰ κινήσουν τὴν ἀντίρηση τοὺ λογικοὺ τῶν ἀνώτερων πνευμάτων σὲ κάθε κοινωνικὴ περίοδο καὶ νὰ πειράξη τὸ αἴσθημα τῶν μεγάλων ψυχῶν ποὺ τὶς θέρμαινε ἡ ἀγάπη τοὺ ἀνθρώπου. Κ' ἔτσι καθένας ἀπὸ κείνους σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη ποὺ εἶχε τῆς κοινωνικῆς κ' οἰκονομικῆς ζωῆς τοὺ καιρού του νὰ φανταστῆ ἕνα σύστημα διόρθωσης τῆς κοινωνίας, ἕναν τρόπο ἀποκατάστασης τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Τετιους εὐγενικοὺς διορθωτὲς τῆς κοινωνίας εἶδε σχεδὸν κάθε ἐποχὴ τῆς ἀνθρωπότητας κι ἀπ' τὴν ἀριστοκρατικὴ «Πολιτεία» τοὺ Πλάτωνα ὡς τὴν ἀνθρωπιστικὴ «Οὐτοπία» τοὺ Θωμὰ Μόορ καὶ τὸ «Συνεργαστήριο» τοὺ Φουριὲ κι ἀπ' τὰ μεγαλοφυὴ ὄνειρα τοὺ Σαὶν Σιμὸν ὡς στὸν ἀστικοαναρχικὸ σοσιαλισμὸ τοὺ Προυντόν, ποὺ ἡ παραδοσή του βαστάει σὲ μερικοὺς ἀναρχοσοσιαλιστὲς ἀκόμα, δημιουργήθηκαν πολλὰ συστήματα κοινωνισμοὺ κ' ἡ ἰδέα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης δὲν ἔπαψε νὰ μὴν ἀνησυχῆ τὸ νοὺ καὶ τὴν προσπάθεια φιλόσοφων καὶ ποιητῶν. Ὁ ἴδιος Γκαίτε (ποὺ μερικοὶ ρωμιοὶ ἀρχοντάθρωποι καὶ σοσιαλιστοφαγοι δὲ δίσταξαν νὰ τοὺ μολέψουν τὸ μεγάλο ἀνθρωπιστικὸ αἴστημά του μὲ τὶς ἀστεῖες ἐγωϊσμολογίες τους) δὲν ἔμεινε ξένος ἀπ' τὶς θεωρίες τοὺ σαινσιμωνισμοὺ καὶ στὰ «Ταξιδιάρικα χρόνια» τοὺ Βίλελμ Μάϊστερ περιγράφει μια ἰδανικὴ κοινωνία, ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὴν ἀποτελοῦν δουλεύουν καθένας σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοφυΐα του καὶ τὴν κλίση του Μὲ ὅλα τὰ μεγαλοφάνταστα κα μεγαλοφυὴ πολλὲς φορὲς ὄνειρα αὐτῶν τῶν διορθωτῶν τῆς κοινωνίας ἦταν δικασμένα νὰ μείνουν ὄνειρα, γιατὶ ἡ κοινωνία δὲ διορθώνεται μὲ τὸ αἴσθημα καὶ τὸ λογικὸ κι ὁ ὀργανισμός της δὲν ἀλλαζει μὲ τὴν ἀγαθὴ θέληση τοὺ ἑνὸς καὶ τάλλου, καθὼς φαντάζονταν ἐκείνοι. Γιὰ νὰ φανερωθῆ αὐτὴ ἡ πλάνη ἔπρεπε νὰ ξεσκεπαστοὺν τὰ κινητήρια τοὺ κοινωνικοὺ ὀργανισμοὺ, νὰ βρεθοὺν οἱ αἰτίες τῆς ἀλλαγῆς του κάθε φορά. Τὸ πνεύμα ἀκόμα ὡς στερνὰ ἔβλεπε τὴν ἱστορία σὰν ἔργο ἀτόμων κ' ἰδεῶν, δηλαδὴ τὴ θέληση τῶν ἀνθρώπων σὰν ἐλατήριο τῆς ζωῆς. Στὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση ἦταν δοσμένο νὰ βγάλη στὸ φὼς τἀληθινά τῆς κινητήρια καὶ στοὺς Κάρολο Μὰρξ καὶ Φρ. Ἔγγελς νὰ βροῦν τὸ νόμο ποὺ κυβερνάει τὸ ξετύλιγμα τῆς κοινωνίας. Τὰ κινητήριά της δὲν εἶναι οὔτε ἡ θέληση ἀτόμων, οὔτε ἰδέες, μὰ λόγοι ὑλικοί, τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα. Αὐτοὶ εἶναι οἱ κύριοι παράγοντες τῆς κάθε φορὰ ἀλλαγῆς

ΓΑΛΑΤΕΙΑ Σ. ΑΛΕΞΙΟΥ

"RIDI PAGLIACIO,,

ΣΤΟΝ ΤΑΚΗ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟ

3 Αὐγούστου.

Πρὸ λίγου ἔφυγε. Εὔθυμος καὶ γελαστὸς μ' ἀποχαιρέτησε παραγγέλνοντας μου νὰ μὴν ξεχάσω τὴν ὑπόσκεσή μου, παρὰ νὰ φροντίσω ὅσο μπορῶ νὰ τόνε βοηθήσω. Τιποτε στὰ φερσίματά του δὲν ἐφανέρωσε πὼς εἶχε κάποιο μύχιο στοχασμό, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ τὸ τυλιξει μὲς στὰ ξένοιαστα καὶ ζωηρὰ λόγια ποὺ μοῦλεγε.

Οὔτε ἀπόφευγε νὰ μὲ κοιτάζει μέσα στὰ μάτια, ὅπως εἶναι τὸ φυσικό του, οὔτε παράλειψε νὰ μοῦ ἐπαναλάβει χίλιες φορὲς πὼς τὰ περιμένει ὅλα ἀπὸ μένα. Τίποτε Οὔτε εἶταν νευρικὸς σήμερα, οὔτε ἄφινε μισοτελειωμένο κάτι τι ποὺ ἀρχινοῦσε νὰ λέει, ὅπως κάνει παντα, χρόνια τώρα, σὰ βρισκόμαστε μαζί. Οὔτε μοῦ μίλησε γιὰ κάποια μεγαλα ἰδανικὰ καὶ γιὰ κάποιες παράμεσες κ' εὐτυχισμένες ζωοῦλες. Τίποτε. Δίχως νὰ καθίσει διόλου, μιὰ ὁλόκληρη ὥρα, μοῦ μιλοῦσε τὰ πιὸ συνειθισμένα, τὰ πιὸ ἁπλὰ λόγια. Ἕνας γνωστός μας ποὺ ἦρθε νὰ μᾶς κάμει βίζιτα καὶ πρέπει νὰ μᾶς κουβεντιαζει, ὡς ὅτου φύγει, κ' ἕνας φίλος μας, ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς ζητήσει μιὰ χάρη. Γνωστός μου εἶταν κ' ἐμένα κάμποση ὥρα κ' ἔπειτα γίνηκε ὁ φίλος μου καὶ μοῦ ἀνάφερε τὴν ὑπόθεσή του. Τοῦ ὑποσκέθηκα. Μὲ μεγάλη προθυμία τοῦδωσα τὸ λόγο μου πὼς θὰ κάμω τἀδύνατα δυνατὰ γιὰ χάρη του. «Θὰ δεῖς πὼς θὰ μείνεις εὐχαριστημένος μαζί μου, ὅσο ποτέ. ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, θὰ μοῦ χρωστεῖς τὴν εὐτυχία σου τώρα». Ἔτσι τοῦ εἶπα καὶ μ' ἀποκρίθηκε σοβαρά: «Νναί, ναὶ τὸ ξέρω».

Κ' ἐγώ; μ' ἀλήθεια, ἐγὼ μιλοῦσα μὲ τὰ σωστά μου, ὅταν τοῦ ἔλεγα πὼς αὐτὸ μὲ κάνει νἆμαι πολὺ χαρούμενη; Ἢ μήπως εἶταν ψεύτικη ἡ ἀδιαφορία ποὺ ἔδειχνα; Εἶταν ἄραγε ποσοποίηση ὅλα ἐκεῖνα τὰ γέλοια καὶ οἱ κουβέντες ποὺ κάμαμε πάνω στὴν ὑπόθεση αὐτὴ ποὺ μοῦ ἀνάθεσε νὰ τοῦ τελειώσω; Τὸ νὰ δεχτῶ ἐγὼ νὰ λαβω μέρος σὲ μιὰ παρόμοια ἱστορία, αὐτὸ δὲν εἶταν κατι τι πολὺ τραγικὸ καὶ πολὺ πένθιμο; Ποιός ξέρει. Ἐγὼ ἡ ἴδια δὲ θἄξερα νὰ πῶ. Ἡ ἀνάγκη νὰ δημιουργήσω ἕνα θόρυβο γυρω μου, νὰ διακόψω τὴν ἀσάλευτη σιωπὴ ποὺ με τριγυρίζει καὶ μὲ κάνει νὰ συλλογιοῦμαι καὶ ν' ἀναδεύω στὸ νοῦ μου, ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια πάντα, χιλιῶ λογιῶ μιζέριες, μ' ἐκυριάρχησε πιά. Βαρέθηκα νἆμαι κλεισμένη μὲς στὸ νεκροταφεῖο τῆς ψυχῆς μου; μὴ κάνοντας ἄλλο, παρὰ νὰ περιμένω ὅλο καὶ καινούργιους νεκροὺς νὰ θάβω, ποὺ φεύγουν κάθε μέρα ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς δικῆς μου ζωῆς. Αὐτὸ τὸ θλιβερὸ καὶ μονότονο ἔργο τοῦ νεκροθάφτη τὸ σιχάθηκα.

Πέρα ἀπὸ τὰ κάγκελά του εἶδα πὼς ὑπάρχει μιὰ ζωὴ πολυσύνθετη καὶ παντοκρατόρισσα. Ἡ ζωὴ τῶν ἄλλων. Ἀλυσσίδα ἀσύντριφτη κι ἀτέλειωτη, οἱ ζωές, τὰ ἑκατομύρια οἱ ζωές—μὲ ξεκουφαίνει μὲ τὸ δαιμονισμένο κρότο της! Τί καλά! Θὰ πάω κ' ἐγὼ τώρα, νὰ ἑνώσω τὸ χαλκὰ τῆς ζωῆς μου μὲ τοὺς χαλκάδες ποὺ ἀποτελοῦνε τὴν ἀλυσσίδα ὅλη. Θὰ κουδουνίσει κι ὁ δικός μου μὲς στοὺς ἄλλους. Ἔτσι κ' ἡ δική μου ζωὴ θὰ βγάλει κάποιους ἤχους

τῶν κοινωνικῶν καθεστώτων. Ὁ κάθε φορὰ τρόπος ἐξάρτησης τῶν ἀχτήμονων ἀπ' τοὺς κατόχους, ὁ τρόπος δηλαδὴ τῆς παραγωγῆς τῶν χρήσιμων γιὰ τὴ ζωὴ δίνει κάθε ἐποχὴ τὴ μορφὴ τῆς κοινωνίας. Τὸ ἄνισο μέρασμα τῆς ἰδιοχτησίας χωρίζει τὴν κοινωνία σὲ τάξεις προνομιούχες καὶ μή, κυρίαρχες καὶ κυριαρχούμενες. Οἱ πρώτες, σὰν κάτοχες τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, ἔχουν στὴν ἐξουσία τους τὶς δεύτερες· οἱ δεύτερες ποὺ τὶς βαρένει καὶ τοὺς στενέβει τὴ ζωὴ αὐτὴ ἡ ἐξουσία θέλουν καὶ πασκίζουν νὰ τὴν τινάξουν ἀποπάνω τους κ' ἔτσι γενιέται ὁ ἀγώνας τῶν τάξεων κ' ἔτσι γίνονται οἱ κοινωνικὲς ἐπαναστάσεις. Ἡ ἱστορία τῆς κοινωνίας μᾶς εἶπαν ὁ Μὰρξ κι ὁ Ἔγγελς εἶναι ἡ ἱστορία κοινωνικῶν ἀγώνων. Τὰ ἄτομα, ποὺ ἔβλεπε πὼς ἔκαμαν τὴν ἱστορία ἡ ἰδεαλιστικὴ ἱστοριογραφία, δὲν εἶναι τίποτες ἄλλο ἀπὸ συγκεντρωτὲς τῶν τάσεων κοινωνικῶν τάξεων, οἱ ἐκτελεστὲς τῶν θελήσεων—συμφερόντων κοινωνικῶν ὁμάδων. Κ' ἐκεῖ ἀκόμα ποὺ βλέπομε νὰ καταχτάει ἕνα ἔθνος ἄλλο ἔθνος, πράγματικὰ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ κατάχτηση ἑνὸς ἔθνους ἀπὸ τὴν κυρίαρχη τάξη ἑνὸς ἄλλου ἔθνους. Ἡ κυριαρχούμενη τάξη τοῦ στερνοῦ ὑπηρετεῖ μονάχα τὰ συμφέροντα τῆς τάξης ποὺ ἐξουσιάζει καὶ τὴν ἴδια.

Μὲ τὸ τέτιο ἀντίκρυσμα λοιπὸν τῆς ἱστορίας, μὲ τὸν τέτιο γνωρισμὸ τῆς κοινωνίας, πὼς δηλαδὴ κινιέται καὶ ξετυλίγεται ἀπάνω στὰ οἰκονομικά της θέμελα, ποιά ἐπιρροὴ μπορεῖ νάχη ἡ θέληση τοῦ ἑνὸς ἢ τάλλου νὰ τὴ διορθόση; Ἡ κοινωνικὴ ἀδικία βασίζεται στὸ δίκιο τῆς ἰδιοχτησίας, στὸ ἄνισο μέρασμα τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς. Τὸ λογικὸ ἀγαναχτεῖ μὲ αὐτό, τὸ ἀνθρωπιστικὸ αἴσθημα σηκώνεται ἐναντίο του, μὰ ποιά λογικὴ καὶ ποιό αἴσθημα θὰ πείση τοὺς κάτοχους τῶν μεσων τῆς παραγωγῆς νὰ τὰ μεράσουν μὲ τοὺς μὴ κάτοχους, ποιός ἰδιοχτήτης θὰ στρέξη νὰ μεραστὴ τὸ χτήμα του μὲ τὸν ἀχτήμονα, ἢ τέλος ποιά θέληση ἀτόμου θὰ μπορέση νἀλλάξη τὴ θέληση τῆς κυρίαρχης τάξης τῆς κοινωνίας, ποὺ εἶναι ἡ διατήρηση τῆς ἰδιοχτησίας ποὺ κατέχει; Αὐτὸ μπορούσε νὰ τὸ κάμη μόνο ἡ θέληση ὁλάκερης τῆς ἄλλης κοινωνικῆς μερίδας, τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν ἀχτήμονων. Ἀλλὰ κ' ἡ θέληση μοναχὴ δὲ φτάνει, χρειάζεται κ' ἡ δύναμη καὶ τοῦτη εἶναι στὰ χέρια τῆς κυρίαρχης τάξης, γιατὶ οἱ προνομιούχες τάξες ὀργάνωσαν κάθε ἐποχὴ τὴν κοινωνία ἔτσι ὥστε νάχουν ὑποχείριά τους τὴ δουλεύουσα τάξη. Βάση τῆς ἐξουσίας τους εἶναι ἡ οἰκονομικὴ καὶ μαζὶ μὲ τοῦτη κ' ἡ διανοητικὴ ὑπεροχή. Μὲ τὴ διπλὴ αὐτὴ ὑπεροχὴ ὑποτάζουν τὴ δεύτερη στὸ θέλημά τους. Κ' ἡ ἱστορία μᾶς λέει πὼς ὁ ζυγὸς τῆς δεύτερης δὲ μπορεῖ νὰ τιναχτῆ παρὰ ὅταν φτάση σὲ μιὰ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξη, ἄξια νὰ τῆς δόση καὶ τὰ μέσα τοῦ ἐλευτερωμοῦ της. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νίκησε ἡ ἀστικὴ τάξη τῆς Ἀγγλίας τὸ 17ο αἰώνα, τῆς Γαλλίας τὸ 18ο, τῆς Γερμανίας τὸν περασμένο. Ἔτσι ἄλλαξε τὸ φεουδαλικὸ καθεστὼς σ' αὐτὲς τὶς κοινωνίες, ἔτσι πληρώθηκε ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, ὅπως τὴν ἐνοοῦσε τὸ ἀστικὸ συμφέρον. Μ' ἕναν παρόμοιο λοιπὸν τρόπο θὰ μπορέση νὰ πληρωθῆ καὶ τόνειρο τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Χρειάζεται μιὰ τάξη γιὰ φορέα του, τὴ θέληση καὶ τὴ δύναμη μιᾶς κοινωνικῆς ὁμάδας γιὰ νὰ ἐπιβληθῆ γενικὰ στὴν κοινωνία. Κ' ἔτσι ὁ Μὰρξ κι ὁ Ἔγγελς ἔδοσαν τὸ στερνὸ χτύπημα στὴ σοσιαλιστικὴ οὐτοπία τῶν ὑποκειμενικῶν διορθωτῶν τῆς κοινωνίας, ἀνταμόνοντας καὶ κάνοντας ἕνα τὸ σοσιαλισμὸ μὲ τὸ ἐργατικὸ κίνημα, μεταθέτοντας τὸν ἄξονα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καθεστώτος ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ θέληση στὴν ἀναγκαστικὴ φορὰ τῶν πραμάτων. Ἀντικρύζοντας ἀντικειμενικὰ τὴν κοινωνία εἶδαν πὼς ἡ ἐργατικὴ τάξη εἶναι ἡ μόνη ποὺ μπορεῖ νὰ σύρη σήμερα τὸ ὄνειρο τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἡ γένηση κ' ἡ ὕπαρξή της εἶναι συναγόμενα τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας στὴ σημερνὴ κεφαλαιοκρατικὴ μορφή της, ὁ λευτερωμός της ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ σκλαβιὰ εἶναι τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ φέρει μιὰ ἰσοροπία στὴν κοινωνία, ἀπαραίτητη γιὰ τὴν παραπέρα ὕπαρξη τῆς τελευταίας. Ἐκεῖνος ποὺ πιέζεται περσότερο ἀπ' τὸ σημερνὸ κοινωνικὸ ὀργανισμὸ εἶναι ὁ ἐργάτης, κατασυνέπεια αὐτὸς πρώτος ἔχει τὸ συμφέρο νὰ πασκίση νὰ γκρεμίση τὸν ὀργανισμὸ αὐτὸ καὶ νὰ βάλη στὸν τόπο του ἕναν ἄλλο ποὺ νὰ τοῦ ἀσφαλίζη καὶ σ' αὐτὸν τὰ ἴδια δικαιώματα στὴν πρόοδο καὶ στὴν ἀνάπτυξή του, καθὼς γίνεται στὶς ἄλλες τάξες. Ἡ ἀστικὴ τάξη, ποὺ κυριαρχεῖ σήμερα, ὅταν βρίσκονταν μιὰ φορὰ στὸ ἴδιο σημεῖο ποὺ βρίσκεται ὁ ἐργάτης τώρα, ὅταν δηλ. κατεπιέζονταν ἀπὸ τοὺς φεουδάλους, ἔκανε παρόμοια ἀγώνα γιὰ τὴν πρόοδο κι ἀνάπτυξή της. Ἡ διαφορά τους εἶναι πὼς ἐκεῖνη ὁλικὸ θεμέλιο τῆς ὑπόστασής της εἶχε τὴν ἰδιοχτησία κ' ἡ προσπάθεια της φυσικὰ ἔπρεπε νάναι τὸ λευτέρωμα τῆς στερνῆς ἀπ' τὰ δεσμὰ ποὺ τῆς ἔβαζε ὁ φεουδαλικὸς ὀργανισμὸς τῆς κοινωνίας, τὸ ἀναγνώρισμα τοῦ ἱεροῦ κι ἀπαραβίαστου της, ἐνὼ ὁ ἐργάτης σήμερα τὴν ὕπαρξή του δὲν τὴ στηρίζει στὴν ἰδιοχτησία, μὰ στὴν ἐργασία τῶν χεριῶν ἢ τοῦ νοῦ του. Ὁ τωρινὸς λοιπὸν κοινωνικὸς ἐπαναστάτης πολεμάει γιὰ τὸ λευτερωμὸ τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλεψη ποὺ τῆς κάνει ὁ κεφαλαιούχος, ὥστε τέλος του δὲ μπορεῖ νάναι παρὰ ἕνας κοινωνικὸς ὀργανισμὸς ποὺ θὰ βασιστῆ στὸ νομίμο θεμελο τῆς ἐργασίας, στὸ ἴσο μέρασμά της σὲ ὅλα ἀνεξαίρετα τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας. Πρώτος ὅρος τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ κατάργηση κάθε ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας καὶ τὸ καθιέρωμα τῆς κοινωνικῆς, ἀθροιστικῆς ἰδιοχτησίας. Τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς τῶν ἀναγκαίων γιὰ τὴ ζωὴ ὄχι στὴν κατοχὴ τοῦ Α καὶ τοῦ Β, μὰ στὴν κατοχὴ τοῦ κράτους, τῆς κοινωνίας ὅλης· μέρασμα ὄχι τῆς ἰδιοχτησίας, ἀλλὰ τῆς ἐργασίας σὲ ὅλα τάτομα ποὺ κάνουν τὴν κοινωνία. Ἔτσι τὸ πλήρωμα τοῦ κοινωνιστικοῦ ὄνειρου τόσων καὶ τόσων εὐγενικῶν διορθωτῶν τῆς ζωῆς μεταθέτεται ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ θέληση ἀτόμων στὸ ἀναγκαστικὸ ἔργο μιᾶς τάξης ὁλάκερης, ποὺ ἔχει αὐτὴ πρώτη τὸ συμφέρο ἀπὸ τὸ πλήρωμά του, ἔτσι τὸ καθιέρωμα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης μεταφέρνεται ἀπ' τὴν περιοχὴ τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ αἰσθήματος στὴ λογικὴ τῶν ἴδιων τῶν πραμάτων, στὸ ξετύλιγμα τῆς ἴδια, κοινωνίας ποὺ φέρνεται ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὶς δυνάμεις ποὺ τὴν κινᾶν σ' ἕνα σοσιαλιστικὸ ὀργάνισμά της.

Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μεγάλο βῆμα ποὺ ἔκαμε ὁ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμός. Ἡ μελέτη τῶν νόμων ποὺ κυβερνᾶν τὸ κεφαλαιοκρατικὸ καθεστὼς δείχνει σύγκαιρα τὶς τάσεις τῆς μελλόμενης ἐξέλιξης του. Δὲν εἶναι ἡ θέληση τῆς ἐργατικῆς τάξης ποὺ σέρνει τὴν κοινωνία σ' ἕνα σοσιαλιστικὸ ὀργάνωμά της· αὐτὴ γίνεται μονάχα ὁ συνειδητὸς μοχλός του. Οἱ αἰτίες ποὺ ὁδηγᾶν στὴν ἀλλαγὴ βγαίνουν ἀπομέσα ἀπ' τὸν ἴδιον κεφαλαιοκρατικὸ ὀργανισμὸ καὶ καταντένουν σιγὰ σιγὰ ἀδύνατη τὴν παραπέρα λειτουργία του χωρὶς μιὰ ἀναπόφευκτη ἀποσύνθεση τῆς ὅλης κοινωνίας. Μὲ τὶς μεγάλες οἰκονομικὲς κρίσεις, μὲ τὸ κατέβασμα τοῦ μεροκάματου καὶ τὸ λοένα πλήθεμα τῶν ἄνεργων, ποὺ φέρνουν οἱ στερνές, δὲ γένεται προβληματικὴ μονάχα ἡ ὕπαρξη τῶν ἐργατῶν, μὰ ὁ ἀνταγωνισμὸς τοῦ κεφαλαίου, ὁ πόλεμος ὅλων μὲ ὅλους, ποὺ εἶναι τὸ χαραχτηριστικὸ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας

ἀγγίζοντας τῶν ἄλλων τὶς ζωές. Μὰ θἄναι ἄσκημοι κι ἀταίριαστοι. Ἄς εἶναι. Τί πειράζει; Ἔτσι θἄναι μόνο γιὰ μένα. Κανεὶς ἄλλος δὲ θὰ τοὺς ἀκούσει, γιατὶ κανεὶς δὲν προσέχει τί κάνει ὁ διπλανός του. Ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ γενεῖ θόρυβος. Μιὰ παράξενη καὶ πρωτόφαντη βουὴ ποὺ νὰ μὴ μ' ἀφίνει ν' ἀκούω πιὰ τὸ ἀδιάκοπο ἀνασταίναγμα τῶν κυπαρισσιῶν. Θέλω νὰ ξεχάσω γιὰ παντα, ὥ γιὰ πάντα τὸ μέρος π' ἀφῆκα. Αὐτὸ τὸ θέλω. Νὰ βάλω γύρω μου ἕνα κόσμο θὰ κινιέται καὶ νὰ φωνάζει καὶ νὰ ὀργιάζει μὲ ξεφρενιασμένη ἄρεξη. Θὰ καταβάλω γι' αὐτὸ ὅση θέληση ἔχω Θὰ ξεκουνήσω κάθε ἐμπόδιο ποὺ τυχὸν θὰ μοῦ φράζει τὸ δρόμο. Ὅσο μεγάλο κι ἂν εἶναι, ὅσο κι ἂν φαίνεται ἀτράνταχτο, θὰ γενεῖ κουκλίστικο καὶ μικροσκοπικὸ μπρὸς στὴ δύναμη τὴν ἀπελπισμένη τῆς ψυχῆς μου. Θὰ δώσω τὸ σημεῖο ἐγώ, ν' ἀρχινήσει μιὰ ὀρχήστρα ἐπὸ χίλια ὄργανα, γιὰ τὸν πιὸ ἀλλόκοτο, τὸν πιὸ μακάβριο χορό. Ὅλα ξεκουρντισμένα καὶ παράταιρα, μιὰ βάρβαρη καὶ πρωτάκουστη μουσική, καὶ μέσα στὸ παν δαιμόνιο ποὺ θὰ βγάζουν ὅλες αὐτὲς οἱ παραφωνίες, ἐγὼ νὰ σέρνω τὸ χορὸ ξεκαρδισμένη στὰ γέλοια, σιγοτραγουδώντας δίχως ν' ἀκούγομαι, ἕνα μονόσυρτο σκοπὸ σὰ μυρολόϊ. . . . . .

. . . . . .

4 Αὐγούστου.

Ὅταν πῆγα, κοιμόταν. Ἡ ὑπερέτριά της, ἕνα κορίτσι μελαχρινὸ μὲ γλυκὸ πρόσωπο, μὲ κάτι τι στοὺς τρόπους ἀπὸ κείνη, μὲ παρακάλεσε, ἀνοίγοντάς μου τὴν πόρτα τοῦ σαλονιοῦ, νὰ λάβω τὸν κόπο νὰ περιμένω λιγάκι, ἐπειδὴ ἡ κυρία της ἀνέβηκε νὰ ἡσυχάσει καὶ φαίνεται θὰ τὴν πῆρε ὁ ὕπνος. Χαμογέλασε κ' ἑτοιμαζόνταν νὰ πεῖ κι ἄλλο τίποτε, μὰ δὲν πρόφτασε· μέσα εἶχαν ἀφίσει τὰ παράθυρα ἄνοιχτά, καὶ μόλις ἄνοιξε, σχηματίσανε δυνατὸ ρεῦμα μὲ τὴν πόρτα, ποὺ τὴν ἀνάγκασε νὰ μέτακλείσει εὐτὺς ἀφίνοντάς με μοναχή. Τὸ μέρος ποὺ βρέθηκα δὲ μᾶρεσε καθόλου. Παράξενο σαλόνι κι ὁλωσδιόλου ἀκατάλληλο γιὰ τὴ δουλειὰ ποὺ ἐρχόμουνε.

Πρῶτα-πρῶτα οἱ κουρτίνες ἀπὸ ἄσπρο τοῦλι ἄφιναν τὸν ἥλιο νὰ μπαίνει μέσα καὶ μέσα. Εἶταν ἔτσι ὅλο τὸ δωμάτιο κι ὡς τὶς πιὸ κρυφὲς γωνιές, πλημμυρισμένο ἀπόνα φῶς ἀνυπόφορα θαμπωτικὸ ποὺ κοὐραζε τὰ μάτια. Ἔπειτα τὰ ἔπιπλα, πόσο λίγο φιλόξενα καὶ γλυκομίλητα! Λόγο χάρη, ὁ καναπὲς θαρρεῖς πὼς τὸν εἶχανε παραγγείλει, ἐπίτηδες ἔτσι στενὸ καὶ ἄβολο γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ μείνει πολλὴ ὥρα. Ἀπάνω του δίχως ἄλλο δὲ θἄχαν καθίσει ὡς τὰ τώρα παρὰ κυρίες σφιγμένες στὸν κορσὲ καὶ σοβαροὶ λιγόλογοι κύριοι. Βίζιτες τῆς ἐτικέττας καὶ τῆς ἀδιάφορης κοινωνίας. Ἀπὸ πάνω ἀντὶς ταπέτο ἕνα μεγάλο ταμπλὸ παρουσίαζε ἕναν πελώριο ξαγριεμένο Οὐτσάρο μὲ παρδαλὴ στολή, ἔργο δὲν ξέρω τίνος μεγάλου ζωγράφου. Ἔπειτα ἀντικρὺ τοῦ καναπέ, στὸν τοῖχο, ἕνα τραπέζι τετράγωνο παραφορτωμένο, μ' ἐπισκεπτήρια μ' ἕνα album γιὰ καρτολίνες καὶ δυὸ τρία πιατάκια τοῦ τσιγάρου. Κατόπι πτὴ γωνιὰ μιὰ ἐταζέρα μὲ πολλὰ μπιχλιμπίδια, ἀνθογυάλια—ἀγαλματάκια συντροφιασμένα δυσανάλογα μ' ἕνα γιγάντιο λεξικὸ τοῦ Λαροὺς ἄδετο, δίπλα σὲ μιὰ βδομαδιάτικη ἐφημερίδα τοῦ Παρισιοῦ μὲ μιὰ γυναίκα στὸ ξώφυλλο ντυμένη μὲ κοστούμι τοῦ μπάνιου ἕτοιμη νὰ πέσει στὸ νερό. Κι ἀνάμεσα στὰ δυὸ ὀρθάνοιχτα παραθύρια ἕνας μεγάλος καθρέφτης γεμάτος φωτογραφίες τῆς οἰκογένειας. Τοῦ συζύγου, τῶν παιδιῶ, τῆς ἀδερφῆς, τῆς μητέρας, τοῦ πεθεροῦ. Πολὺ ἀκατάλληλο σαλόνι γιὰ τὴ δουλειά μου. Ὡρισμένως, σκεπτόμουνε, ἂν ἡ Μαίρη δὲν ἔχει κανένα ἄλλο δωμάτιο ξεχωριστὸ γιὰ νὰ δέχεται, σίγουρα θἄναι ἡ πιὸ φρόνιμη γυναίκα

ἐνεργεῖ καταστρεφτικὰ καὶ μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἴδιες τάξες τῶν κατόχων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς κ' ἔτσι φέρνει ἕνα συγκλόνισμα σὲ ὁλάκερο τὸ κοινωνικὸ χτίριο. Τέτιες στιγμὲς μονάχη σωτηρία γιὰ τὸ σύνολο εἶναι ἡ ἐπέμβαση τοῦ ἴδιου σύνολου, δηλ. τοῦ κράτους. Γιὰ νὰ λείψη ἀπὸ τὴ μέση ἡ πέτρα τοῦ σκαντάλου, ὁ ἀνταγωνισμὸς τοῦ κεφαλαίου, βάζει τὸ κράτος χέρι καὶ παίρνει γιὰ λογαριασμό του τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, ποὺ στὰ χέρια τῶν ἰδιωτῶν ἔβαζαν σὲ κίντυνο τὴν κοινωνικὴ ἰσοροπία κ' ἔτσι ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς ἀπὸ ἀτομικὸς ποὺ ἦταν ἀλλάζει σὲ κοινωνικό, ἀθροιστικὸ κ' ἔτσι σιγὰ σιγὰ κάνοντας ἰδιοχτησία του τὸ κράτος ἕνα κατόπι στάλλο τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συγκοινωνίας κάνει τὰ πρώτα βήματα στὸν ἐκσοσιαλισμό του, ὅπως ἔχομε τόσα παραδείγματα στοὺς πιὸ προχωρημένους οἰκονομικὰ τόπους. Ἡ ἐξαγωγὴ τῶν προϊόντων τῆς κτηνοτροφίας ποὺ ἀνάλαβε τὸ κράτος στὴ Νότια Αὐστραλία, ἢ ὁ κανονισμὸς ἀπὸ τὴν πολιτεία τῆς ἀγροτικῆς καλιέργειας στὴ Νέα Ζηλανδία, παρόμοιο διοργάνωμα τῆς στερνῆς στὴ Δανία, ἡ κατοχὴ τῶν μεταλλείων, τῶν σιδηροδρόμων κι ἄλλων μέσων συγκοινωνίας ἀπὸ τὰ κράτη καὶ τοὺς δήμους, ὅπου τραβάει ὁλοένα περσότερο κάθε προοδεμένη χώρα, δὲν εἶναι τίποτε λιγότερο παρὰ ὁλοφάνερα σημάδια τῆς ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸν ἀτομικὸ τρόπο παραγωγῆς στὸν ἀθροιστικό, πλατιὲς κοινωνικὲς μεταρυθμίσεις, ποὺ ἀναγκάστηκαν νὰ στρέξουν σ' αὐτὲς οἱ τάξες τῶν κατόχων γιὰ νὰ φυλαχτῆ μιὰ κάπια κοινωνικὴ ἰσοροπία.

Αὐτὴ ἡ ἰσοροπία βέβαια καθάλλο παρὰ νάναι ἐκείνη ποὺ νειρεύεται ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα, νάναι ἡ ἀποκατάσταση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Μὲ ὅλα τὰ πρῶτα βήματα στὸν ἐκσοσιαλισμὸ τοῦ κράτους, τὰ κράτη κυβερνιοῦνται ἀκόμα ἀπὸ τὶς τάξες τῶν κατόχων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, ὁ ἐργάτης εἶναι σκλάβος στὸ κεφάλαιο, ἡ ἐκμετάλλεψη τῆς ἐργασίας του ὅλο καὶ πληθαίνει τὸ στερνό, τούτο ὅλο καὶ σφίγγει καὶ στεριόνει τὴ διοργάνωσή του, ὅλο κ' ἐξουσιαζει πάντα περσότερο τὴν κοινωνία καὶ πρέπει νάναι ἁπλοϊκὸς πολὺ κανεὶς γιὰ νὰ πιστέβη πὼς θάφτανε μιὰ ἀγριεμένη ἔφοδο τοῦ ἐργάτη γιὰ νὰ γκρεμίση μονομιὰς τὴ βασιλεία του. Μὰ ἀπὸ τάλλο μέρος πάλι κι ὁ ἐργάτης ὅλο καὶ περσότερο ξυπνάει, νιώθει τὴ θέση του καὶ τὴν ἀποστολή του, ὅλο καὶ πιὸ πολὺ σφίγγει καὶ στεριόνει κι αὐτὸς τὸ διοργάνωμά του, ἡ πολιτική του δύναμη παντοῦ ἀξαίνει, ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα ἁπλώνεται πλατύτερα στὶς τάξες του, ὁ λόγος του βαραίνει ὅσο πάει περσότερο στὰ κοινοβούλια, ἡ δίψα του γιὰ φωτισμὸ καὶ μόρφωση μεγαλόνει, οἱ ἀνάγκες του πληθαίνουν καὶ γιὰ νὰ τὶς θεραπέψη καλίτερα ὀργανίζεται κι αὐτὸς σὲ συνεταιρισμούς, πασκίζει νὰ παράγη τὰ ναγκαία γιὰ τὴ ζωή του μοναχός του, ἀφαιρώντας ἔτσι ἔδαφος ἀπὸ τὴν ἁπληστία τοῦ κεφαλαίου καὶ πλαΐ στὰ θέμελα τῆς ἀθροιστικῆς παραγωγῆς, ποὺ εἴδαμε πὼς βάζει ἀναγκαστικὰ τὸ κράτος, βάζει καὶ τούτος τὰ δικά του θεληματικὰ κ' ἔτσι κάτω ἀπ' τὸν κεφαλαιοκρατικὸ ὀργανισμὸ τῆς κοινωνίας πληθαίνουν πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ σοσιαλιστικοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ σιγὰ σιγὰ τείνουν νὰ φέρουν τὴν παραγωγὴ σὲ ἄλλη μορφὴ καὶ νὰ καθιερώσουν τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη, νὰ πληρώσουν τὴ σοσιαλιστικὴ ἰδέα.

Αὐτὴ εἶναι ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση στὸ σημερνό της στάδιο. Ποιό θάναι τὸ αὔριανό της, δὲν τὸ ξέρομε. Τὴ διεύθυνση τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξης τῆς ζωῆς μπορούμε νὰ δούμε καὶ γιὰ ἕνα νάμκστε μονάχα βέβαιοι, πὼς ἂν τὸ δρόμο της μποροῦν νὰ τὸν ἀντισκόψουν, νὰ τὸν μακρύνουν ἢ νὰ τὸν κοντύνουν περιστατικά, ξεσπάσμκτα κρυφὼν ἢ φανερών, λογαριασμένων εἴτε μὴ δυνάμεων ποὺ θὰ ξεβγοῦν ἀπὸ τὴ σύνθεση τῶν ἴδιων τῶν πραμάτων, ὅμως θελήσεις ἀτόμων δὲ μποροῦν νὰ τὸν βιάσουν ἢ νὰ τὸν ἀλλάξουν τὸ δρόμο αὐτό. Ὅταν κανένας βλέπει τὴ ζωὴ σὰν ἕνα ἀδιάκοπο ξετύλιμα ἀπὸ τὴ μιὰ μορφὴ στὴν ἄλλη, ὅταν τὸ ἴδιο δὲ βλέπει τὸν ἄνθρωπο σὰν κάτι σταθερὸ κι ἀνάλλαχτο μέσα στὴν ἀλλαγὴ τῶν πραμάτων γύρω του, ὅταν δεχτῆ τὸ ἀναγκαστικὸ συνταίριασμα τοῦ φυσικοῦ του μὲ τὶς κάθε καιρὸ ἀνάγκες τῆς ζωῆς, δὲ θὰ πέση στὸ λάθος νὰ βλέπη τὸν ἄνθρωπο ὅπως εἶναι σήμερα στὴ μέση ἑνὸς κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ θὰ μορφωθῆ ἀνάλογα καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς παραγωγικὲς σχέσεις ἑνὸς νέου καιροῦ κ' ἔτσι δὲ θὰ φαντάζεται τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀσυμβίβαστη μὲ ἕναν κοινωνικὸ ὀργανισμὸ διαφορετικὸ ἀπ' τὸ σημερνό. Ὅπως τὸ ὡς τὰ σήμερα ξετύλιμα τοῦ ἀνθρώπου βάδισε μαζὶ μὲ τὸ ξετύλιμα τῆς κοινωνίας γύρα του, ὅπως ὁ κοινωνιστικὸς ἄνθρωπος τοῦ ἀρχέγονου κοινωνιστικοῦ καθεστώτος κάτω ἀπ' τὴν ἀδιάκοπη ἀλλαγὴ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων τῆς κοινωνίας ἄλλαξε στὸ σημερνὸ ἀτομικιστικὸ ἄνθρωπο, ἔτσι καὶ τούτος μέσα σὲ μιὰ κοινωνία μὲ τάσεις ἀθροιστικὲς μπορεῖ νἀλλάξη σὲ ἀθροιστικιστικὸ ἄτομο καὶ ἡ ψυχολογία του ἀπὸ ἀτομικιστικὴ νὰ μεταμορφωθῆ σὲ σοσιαλιστική. Γιὰ τούτο κ' οἱ σημερνοὶ σοσιαλιστὲς δὲ φροντίζουν νἀλλάξουν πρώτα τὰ ἄτομα καὶ μὲ αὐτὰ τὴν κοινωνία, μὰ τὸν κοινωνικὸ ὀργανισμό, ὑποβοηθώντας μόνο τὶς τάσεις τοῦ στερνοῦ πρὸς ἄλλαγή· γιὰ τάτομα εἶναι βέβαιοι πὼς θὰ συνταιριαστοῦν ἀφεαυτοῦ τους μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὅρων τῆς ζωῆς.

Παίρνοντας τὸ σημερνὸ ἄνθρωπο σὰν κάτι τελειωτικό, βλέποντας τὴ σημερνὴ ἐνέργειά του νὰ κεντρίζεται μόνο ἀπ' τὸ κέρδος, πολλοὶ φαντάζονται πὼς, ἂν λείψη αὐτὸ ἀπ' τὴ μέση, θὰ λείψη κι ἀπὸ τὴ ζωὴ κάθε ἐνέργεια, κάθε ὄρεξη γιὰ ἐργασία. Ἡ ἐργασία εἶνε βέβκια ἀναγκαία γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τὸ πλούτισμα τῆς ζωῆς. Στὴ σημερνὴ μορφή της ὅμως κκταντάει νὰ γίνετκι γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τὸ πλούτισμα τῶν λίγων, ἐκείνων μάλιστα ποὺ δουλεύουν λιγότερο ἢ ὁλότελα. Ἡ σημερνὴ κοινωνία δὲν ἔχει κανονισμένη τὴν ἐργασία σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς συντήρησής της, μα σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ πλουτισμοῦ ἑνὸς μόνο μέρους της, τῶν τάξεων ποὺ κατέχουν τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς. Αὐτὰ τὰ μεσα δὲν εἶνε σήμερα γιὰ νὰ παράγουν τάναγκαία γιὰ τὴ ζωὴ ὅλης τῆς κοινωνίας, μὰ γιὰ νὰ παράγουν κέρδος στοὺς κατόχους τους. Τὸ κυνήγημα τοῦ κέρδους ἀπὸ τοὺς στερνοὺς φέρνει στὴν παραπανιστὴ παραγωγή, πέρα δηλ. ἀπ' ὅσα χρειάζεται μιὰ κοινωνία γιὰνὰ συντηρηθῆ, στὸ ξόδεμα ἐργασίας ὅλως διόλου περιττῆς. Ὁ ἄνθρωπος πασκίζει πάντα νὰ βάζη ὅσο μπορεῖ λιγότερο κόπο γιὰ τὴν παραγωγὴ τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς του κι αὐτὸ τὸν ὁδηγάει στὴν τελειοποίηση τῶν μεσων τῆς παραγωγῆς. Ἔτσι ἀξαίνει ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας. Ὅσο ὅμως τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς εἶναι στὴν κατοχὴ λίγων ἀτόμων, τὸ ἄξεμα τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας δὲ βοηθάει στὸ νἀξήνη τὴν παραγωγικὴ δύναμη τῆς κοινωνίας μ κρένοντας τὸν κόπο τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας, μὰ ἔχει μόνο τέλος τὴν παραγωγὴ περσότερου κέρδους στοὺς λίγους μὲ τὴν περσότερη ἐργασία τῶν πολλών. Ἡ ὁλοένα τελειοποίηση τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς μὲ τὴν πρόοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημών, τὶς ἐφευρέσεις, τὶς μηχανὲς ἀντὶ νὰ μικρένη τὸ ποσὸ τῆς ἀναγκαίας ἀνθρώπινης ἐργασίας καὶ νὰ μεγαλόνη ἔτσι τὴν παραγωγικὴ δύναμη τῆς κοινωνίας, σήμερα ὑπηρετεῖ τὸ

τοῦ κόσμου, καὶ τότε. . . . . Μιὰ λεκάνη νερὸ χύθηκε στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ πάνω πάτωμα καὶ καθὼς πέρασε ἀπὸ τάνοιχτὸ παραθύρι ποὺ στεκόμουν μάφησε μιὰ ἐλαφριὰ μυρουδιὰ σαπουνιοῦ καὶ κολώνιας. «Ξύπνησε», ἐσκέφτηκα, κι ἄρχισα σοβαρὰ νὰ συλλογιοῦμκι τί ἦρθα νὰ γυρέψω μὲς σ' αὐτὸ τὸ σπίτι

Τὴν εἶχα γνωρίσει τώρα καὶ δυὸ χρόνια σ' ἕνα ἐκδοτικὸ κατάστημα ποὺ κατὰ τύχη εἴχαμε πάει κ' οἱ δυὸ τὴν ἴδια ὥρα νἀγοράσουμε βιβλία. Ἀπὸ τότε γενήκαμε φιλενάδες καὶ γιὰ κάμποσο καιρὸ βλεπόμαστε συχνότατα. Ἐκείνη δὲν εἶχε λόγια νὰ μὲ θαμάζει ὅπου πήγαινε, κ' ἐγὼ δὲν εὕρισκα λόγια νὰ τη χαραχτηρίσω. Εἶταν ἕνας τύπος ρωμαντικῆς γυναίκας δοσμένης ὅλης στὰ βιβλία που διαβαζε. Εἶχε ἀπ' χτήσει ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ ἕνα χαραχτήρα πολυσύνθετο κι ἀξεδιάλυτο ποὺ δὲν ταίριαζε σὲ κανενα χαραχτηρισμὸ ὁρισμένο Τὰ ρομάντσα τοῦ 1830 καὶ τὰ ρομαντσα τοῦ 1907 εἴτανε κοπαδιασμένα στὴ φαντασία της καὶ τὴ γέμ ζαν ἀπὸ χίλιω λογιῶ πεποιθησες κ' ἰδέες. Τὴν πραγματικὴ ζωή, τὴ ζωὴ τοῦ σ τιτιοῦ της, αὐτὴ δὲν τὴν καταλαβαινε καθόλου· ὁ ἄντρας της καὶ τὰ παιδιά της εἴτανε πρόσωπα ἀπὸ κάποια βιβλία ποὺ διάβασε κ' ἡ ἴδια· ζοῦσε σ' ἕνκν κόσμο πολὺ διαφορετικὸ τοῦ ἀληθινοῦ. Ἕνας τύπος ἐπιπόλαιος κ' αἰστηματικὸς ποὺ δὲν ἀγαποῦσε καὶ δὲ θάμαζε τίποτ' ἄλλο ἀπότι τῆς διηγόντανε ὁ ἕνας κι ἄλλος συγγραφέας καὶ ποιητής. Τὸ Λώρη γ ώριζε ἀπὸ παλιά, πῶς καὶ ποῦ δὲ φρόντισα νὰ μάθω ποτέ, πρὶ νὰ τὴν γνωρίσω ἐγώ. Ἔτσι ἤξερε ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ἀγάπης μας ἀπὸ τὸν ἴδιο χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ βρεθῶ στὴν ἀνάγκη νὰ τῆς κάμω ἐγὼ τέτοιου εἴδους ἐμπιστευτικὲς κουβέντες. Ποτὲς ὅμως δὲ μοῦ μιλοῦσε γι' αὐτὸν κι ἀπόφευγε μάλιστα κάθε τι ποὺ θὰ μᾶς ἀνάγκαζε νὰ τὸν ἀναφέρουμε. Κ' ἐγὼ εἶχα μάθει ἀπὸ τὸ Λώρη, σὰν τοῦ εἶπα πῶς τὴ γνώρισα, πῶς ἄλλοτε ποὺ εἶταν γειτόνοι εἶχανε ἀλληλογραφία, κι ὅτι τὰ δικά της γράμματα μιλοῦσκνε πάντκ γιὰ κάποιο μέλλον ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε κοντά. Γελούσαμε πολλὲς φορὲς μὲ τὸ Λώρη μὲ τὶς αἰστηματικές της αὐτὲς ἐκδήλωσες... Μὰ εἶταν τόσο δυστυχισμένη μὲς στὸ στενὸ κύκλο τοῦ σπιτιοῦ της! Τὴν ἀγαποῦσε τόσο λίγο ὁ ἄντρας της, κι αὐτὴ εἶχε μιὰ τόσο μεγάλη ἀνάγκη ἀγάπης!... Ἄξαφνα πάψκμε νὰ βλεπούμαστε. Ὁ Λώρης εἶχε φύγει, ἐγὼ ἔλειψα σὲ ταξίδι κάμποσο καιρό, κ' ἐκείνη στὸ μεταξὺ εἶχε ἀλλάξει σπίτι κι ἄργησα πολὺ νὰ μάθω τὴν κκινούρια της διεύθυνση. Σκεπτόμουνα μάλιστα πὼς δὲν εἴτανε κανένας λόγος νὰ ξαναπιάσουμε φιλίες ἀφοῦ δὲν εἴχαμε πιὰ τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε. Λίγες μέρες πρὶ φύγω, εἶχε καὶ σὲ μένα πεῖ πὼς εἶταν θῦμα καταδικασμένη νὰ πεθάνει ἀπαρηγόρητη. Μιὰ κι αὐτὴ ἀπὸ τὶς χιλιάδες τὶς γυναῖκες ποὺ δὲν τοὺς λείπει τίποτε γιὰ νἄναι εὐτυχισμένες καὶ βρίσκουνται ἔτσι στὴν ἀνάγκη νὰ ξεσκαλίζουνε ἴσως καὶ βρεῦνε κάτι τι νὰ τοὺς γαρνιρίσει τὴ μονοτονία τῆς καλοπέρασης μὲ καμπόσους ἀναστενκγμοὺς ἀπογοήτεψης Μὰ ναί, τί ἦρθα νὰ κάμω μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι;

— Ἀγαπημένη μου!

Κῦμα μυρουδιᾶς μ' ἔλουσε μὲ τὸν ἐρχομό της, κ' εὐτὺς κατάλαβα πὼς δὲν ἐρχόμουν ἴσως ἄδικα. Ἀφροὶ νταντελλένοι τὴν ἐτύλιγαν καὶ τὴν ἔδειχνανε ἔτσι πιὸ παχουλή, ἐνῶ τὸ πρόσωπό της, πρόσωπο γυναίκας τριανταπέντε χρονῶν, εἶχε ἀκόμη τὴν κοκκινάδα τοῦ μασὰζ καὶ τὸ γυάλισμα καμμιᾶς κρέμας. Τὰ χέρια της, ὡραῖα χέρια παχουλὰ κι ἄσπρα, εἴτανε φορτωμένα δαχτυλίδια μὲ χρωματιστὲς πέτρες, κι ὁ λαιμός της κοντὸς κι ὁλοστρόγγυλος ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὶς ντανταλλες τῆς ρόμπας χιονάτος καὶ προκλητικός. Αὐτὸ μοῦφερε πάλι στὸ νοῦ μου τὴ δουλειά μου. Τὸ σῶμα της κοντούτσικο καὶ

ἀτομικὸ κέρδος μοναχὰ τῶν λίγων, κάνει περιττὴ τὴν ἀνθρώπινη ἐργασία γιὰ ὠφέλεια τοῦ κεφαλαίου μόνο. Τὸ κεφάλαιο πασκίζει πάντα νὰ παράγη ὅσο μπορεῖ περσότερο μὲ ὅσο μπορεῖ λιγότερα χέρια, πετώντας ἔτσι ἀνθρώπους ἄνεργους στὸ δρόμο, κάνοντας περιττὴ τὴν ἐργασία κ' ἔτσι προβληματικὴ καὶ τὴν ὕπαρξη ἑνὸς μεγάλου μέρους τῆς κοινωνίας. Μιὰ σοσιαλιστικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας ὅμως θἄχη πρώτη ἔγνια της τὸν κανονισμὸ τῆς παραγωγῆς, τὸν περιοριοριτμό της μόνο στὰ χρειαζούμενα τῆς κοινωνίας. Καὶ λόγος εἶναι γιὰ νὰ μὴ ξοδέβονται ἄδικα ἀνθρωπινες δυνάμεις. Οἱ μηχανές, οἱ ἐφευρέσεις, ἡ πρόοδο τῶν ἐπιστημῶν σ' ἕνα σοσιαλιστικὸ καθεστὼς θὰ χρησιμέβουν πάντα στὸ νὰ οἰκονομιούνται ὅσο μπορεῖ περσότερες ἀνθρώπινες δυνάμεις, ὄχι γιὰ νἀξένη τὸ κέρδος τῶν κεφαλαιούχων καθὼς σήμερα, μὰ γιὰ νἀφίνη περσότερο ἐλεύτερο καιρὸ στοὺς ἐργάτες νὰ φροντίζουν καὶ γι' ἄλλες τους ἀνάγκες, νὰ μορφόνουν τὸ πνεύμα τους, νἀπολαβένουν τὴ ζωὴ κι αὐτοί, σὰν ἄνθρωποι ποὺ εἶναι. Ὅταν κάτοχος τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ κοινωνία ἴδια, μόνος σκοπός της θἄναι ἡ μεγαλήτερη εὐημερία ὅλων τῶν μελῶν της, τὸ ὅσο μπορεῖ λιγότερο ἐπιβάρεμά τους μ' ἐργασία περιττὴ κ' ἡ ὅση μπορεῖ περσότερο ἀνάπτυξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων κ' ἰδιοτήτων τους. Ὄχι ἡ ἐξάρτηση τοῦ ἀτόμου ἀπ' τὶς ὑλικὲς ἀνάγκες, καθὼς εἶναι σήμερα ὁ κανόνας, μὰ τὸ ὅσο εἶνε δυνατὸν περσότερο λευτέρωμά του ἀπ' αὐτές, ὥστε νἀνοιχτὴ μιὰ ἐνέργεια πλατύτερη στὶς πνευματικὲς προσπάθειες, ποὺ εἶναι πιὸ ἄξιες τοῦ ἀνθρώπου, στὸ ξέτασμα καὶ τὸ νίκημα τῆς φύσης, στὸ ξεδιάλυμα τῶν μυστηρίων τῆς ζωῆς. Αὐτὸ τὸ πνεύμα μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἐφευρετικοῦ του, αὐτὸ ποὺ σήμερα μέσα στὰ παιδούκλια τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν ἔκαμε τόσες κ ταπληχτικὲς προόδους, σε τὶ ἐφευρέματα δὲ θὰ προχωρέση μὲ τὴ συνείδηση πὼς αὐτὰ θὰ εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου κι ὄχι μόνο γιὰ τὸ κέρδος ἀτόμων, μὲ τὴν προσπάθεια νὰ μικρένη ὁλοένα τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ ἐργασίας γιὰ τὴν ὑλικὴ συντήρηση μιᾶς κοινωνίας, πλατένοντας ἔτσι τὸ διαθέσιμο καιρὸ γιὰ τὴ διανοητικὴ ἀπόλαψη κι ἀνάπτυξή της. Γιὰ τούτο κι ὁ σοσιαλισμὸς σήμερα τὴ μεγαλήτερη ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἰδανικοῦ του τὴ στηρίζει στὴν πρόοδο τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, στὸ δυνατὸ χάρη σ' αὐτὲς νὰ περιοριστὴ ἡ ἀναγκαία ἐργασία γιὰ τὴν ὑλικὴ συντήρηση τῆς κοινωνίας στὸ ἐλάχιστο ὅριο. Ἔτσι μόνο ἡ ἐργασία τοῦ σύνολου τῆς κοινωνίας ἀπὸ μέσο πλουτισμοῦ καὶ καλοπέρασης κι ἀκολασίας τῶν λίγων, καθὼς εἶναι σήμερα, γίνεται μέσο τῆς συντήρησης, τοῦ πλουτισμοῦ τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας. Κι αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ τραβᾶει στὸ πλήρωμά του ὄχι γιατὶ συμπέφτει μὲ τὴ λογικὴ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ αἰσθήματος, ἀλλὰ γιατὶ ἐκεῖ ὁδηγάει ἡ λογικὴ καὶ τὸ ἀναγκαστικὸ ξετύλιγμα τῶν πρκμάτων, ποὺ εἶναι τὰ θέμελα τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τὸ θετικὸ ἔδαφος ποὺ ἀγωνίζεται παντοῦ στὶς μέρες μας ἡ Κοινωνιστικὴ ἰδέα.

(Στἄλλο φύλλο τελιώνει)

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

Φίλτατε Νουμᾶ,

Στὸ ἄρθρο του «Σοσιαλισμὸς καὶ Γλῶσσα» ὑποστηρίζοντας, ὅτι ὁ δημοτικιστὴς πρέπει νὰ εἶναι καὶ σοσιαλιστὴς καὶ τανάπαλιν, ὁ φίλος Βασιλικὸς μὲ ξαναθυμήθηκε μὲ τὴ φράση «ὁ ἀστός, ποὺ θὰ »τύχη νάναι δημοτικιστὴς θὰ προτιμήση νὰ μένη ἡ »βασιλεία τῆς καθαρέβουσας παρὰ νὰ νικήση ἡ δη»μοτική; ἂν πρόκειται νὰ νικήση τούτη μὲ τὸ πέ»σιμο τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας, εἶναι βέβαια κατιτὶς »αὐτονοούμενο στὴν ἀστικὴ ψυχολογία καὶ ποὺ ἡ »ντόμπρα ὁμολογία τοῦ Ραμὰ τὸ δείχνει φῶς φα»νάρι.»

Ὁμολογῶ τὰ παραπάνω ἄλλη μιὰ φορά, ἐὰν ἐννοεῖται ὁ Βασιλικὸς μὲ «τὸ πέσιμο τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας» ἐννοεῖ τὴν ἀποσύνθεση τοῦ Κράτους. Διότι γιὰ καμμιὰ κυριαρχία καμμιᾶς τάξεως δὲν ἐνδιαφέρομαι. Ἀλλὰ μιλώντας γιὰ πρόοδο, ἢ γιὰ ἀποσύνθεση, γιὰ καλο, ἢ γιὰ κακό, μιὰ προϋπόθεση θέτω, τὴν πρόοδο, τὸ καλὸ ἢ τὴν ἀποσύνθεση τῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους, ποὺ θὰ μ' ἐνδιαφέρει πολὺ ὅσο ἀναγνωρίζω πὼς οἱ γύρω μας λαοὶ δὲ φαντάζονται ὅτι ἐτελείωσε ἡ ἐποχὴ τῆς ἁμιλλας μεταξὺ τῶν λαῶν.

Καὶ λοιπὸν ὁ ἀστὸς ἐγώ, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρομαι γιὰ καμμιὰ τάξη, γιατὶ καὶ δὲ γνωρίζω στὸν τόπο μου τάξεις, ἀλλὰ προσωρινὲς οἰκονομικὲς κατατάξεις ἀτόμων, θέλω τὴ βασιλεία τῆς δημοτικῆς γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Κράτους, γιὰ τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρομαι.

Καὶ πιστεύω πὼς ἡ δημοτικὴ θὰ βοηθήσει τὸ μεγάλωμα τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους ὄχι γιατὶ «θὰ κάμει ζωτικότερη τὴν τάξη μου» (τὴν ἀστική;;!!) ἀλλὰ γιατὶ μὲ τὴ δημοτικὴ θ' ἀναπλασθεῖ ἡ ἐκπαίδευση καὶ θὰ γίνει ἀνώτερη ἡ ὅλη μόρφωση τῆς μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως, τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ χωρίζεται σ' ἐπίπεδα μορφώσεως ὅπως καὶ σὲ κατατάξεις οἰκονομικές. Καὶ τρέφω μιὰ παρόμοια πίστη, γιατὶ τὴ δύναμη τοῦ Κράτους τὴ φαντάζομαι σὰν τὸν ὄγκο μιᾶς πυραμίδας, ποὺ τὴ βάση της τὴν ἀποτελεῖ ὁ πληθυσμὸς καὶ τὸ ὕψος της ἡ πνευματικὴ μόρφωση. Ὅσο λοιπὸν τὰ παράλληλα στὴ βάση της ἐπίπεδα (οἱ μορφωμένοι πληθυσμοὶ) εἶναι μεγαλείτερα καὶ ἔρθασαν ψηλότερα, τόσον ὁ ὄγκος τῆς πυραμίδας, ἡ δύναμη τοῦ Κράτους, αὐξάνει.

Πεπεισμένος, ἄρα, ὅτι ἀγωνιζόμενος γιὰ τὴ δημοτικὴ ἀγωνίζομαι ὄχι γιὰ τὴν κυριαρχία ἢ τὸ συμφέρον τῆς Α ἢ Β τάξεως, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἀνύψωμα τῆς μιᾶς τάξεως, τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ γιὰ τὸ μεγάλωμα τῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους, δὲ θὰ παψω νὰ ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὴ δημοτικὴ κι οὔτε θὰ φανταστῶ τὸν ἑκυτό μου οὐτοπιστή. Τουναντίον θὰ ἐξακολουθήσω ν' ἀποτείνομαι μαζὶ μὲ τοὺς δημοτικιστὰς τῆς Πόλης καὶ τῆς Ἀθήνας στὸ λαό, μὴ λησμονώντας τὸ γεγονὸς τὸ ἱστορικὸ καὶ τὸ καθημερινὰ βεβαιούμενον, ὅτι ἀπὸ τὴν καταταξη (τὴν ἀστικὴ καὶ τῶν μορφωμένων) θ' ἀποκτήσουμε καὶ στὸ μέλλον, ὅπως καὶ στὸ παρελθόν, τοὺς ἄξιους ὁπαδοὺς τῆς δημοτικῆς, ποὺ θὰ τὴν ἐπιβαλουν μιὰ μέρα στὸ σύνολον, ὑποβάλοντας στὴν κατάταξη (τῶν ἀμόρφωτων) τὴν ἀλήθεια. Καὶ θ' ἀποτείνομαι σὲ ὅλους γνωρίζοντας ὅτι οἱ πιὸ κολλημένοι μετὰ τοὺς δασκάλους στὴν πρόληψη εἶναι οἱ πιὸ ἀμόρφωτοι (ἡ κατάταξη τῶν προλεταρίων καὶ τῶν μικροαστῶν νὰ ποῦμε).

Τοῦτο ἴσα ἴσα συναισθανόμενοι οἱ συντάκτες τοῦ «Μέλλοντος» καὶ οἱ ρήτορες τῆς Κοινωνιολογικῆς Ἑταιρίας, σὰν πρακτικοὶ σοσιαλισταὶ ποὺ θέλουν νὰ εἶναι καὶ ὄχι ἰδεολόγοι εἰλικρινεῖς (ὅπως εἶναι ὁ Βασιλικὸς) μετχειρίζονται γιὰ νὰ παρασύρουν μὲ τὸ κόμμα τους τοὺς ἀμόρφωτους, σὰν ὄργανο ἐπιτήδειο τῆς ψευτιᾶς, τὴν καθαρέβουσα. Γιατὶ οἱ πρακτικοὶ σοσιαλισταί, οἱ ἀπανταχοῦ καὶ οἱ τῆς Ἀθήνας, δὲν εἶναι ἐπαναστάτες κατὰ τῆς προλήψεως, ἀλλὰ δημαγωγοὶ ὑποστηριχταὶ τῆς μιᾶς παμμέγιστης προλήψεως τοῦ ἐρχομοῦ τῆς χρυσῆς ἐποχῆς.

Καὶ τὰ δημαγωγοὶ διαλεξαν τ' ὄργανο τῆς ψευτιᾶς τὴν καθαρέβουσα. Ὥστε ὁ ἀστὸς ἐγὼ θὰ ἐξακολουθήσω νὰ εἶμαι δημοτικιστὴς ὡς τὴν ὥρα ποὺ θὰ μεταβληθῶ συνειδητὰ ἢ ἐξεπίτηδες σὲ δημαγωγό, ποὺ θὰ εἶναι ἡ ὥρα ποὺ οἱ δημοτικισταὶ θὰ γίνουν σοσιαλισταί.

Ἀθήνα, 10 Ἀπρίλη 1909.

Μὲ πολλὴ φιλία

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

γεμάτο ὑποσχόταν πολὺ ὄμορφες στιγμὲς στὸ Λώρη.

Καθίσαμε στὸν καναπὲ κι ἄρχισε κείνη νὰ μοῦ ἀραδιάζει παράπονα καὶ νὰ μ' ἐρωτᾶ τί εἶταν αὐτὸ τὸ πρᾶμα νὰ τὴν ξεχάσω, ἐνῶ ἐκείνη δὲν ἔπαψε οὔτε ἕνα λεπτὸ νὰ μ' ἀγαπᾶ καὶ νὰ μὲ συλλογᾶται. Τὰ συνειθισμένα της.

— Μὰ δὲν πρέπει νὰ μὲ παρεξηγεῖς, ὅταν μάλιστα σκεφτεῖς πὼς ἔλειπα.

— Ἄ ναί, ἀλήθεια, ἔλειπες κιόλας, τώρα μόνο τὸ θυμήθηκα! Καὶ πῶς πέρασες; πές μου. Εἶναι τὸ μέρος ὄμορφο; ἔχει ὡραῖες τοποθεσίες; ἔχει δέντρα; νερά; φαίνεται ἡ θάλασσα, ἔχει λουλούδια πολλά, μενεξέδες, ρόδα;

— Βεβαια, ὅλ' αὐτὰ τὰ βρίσκεις ἐκεῖ· δὲ φαντάζεσαι πόσες φορὲς σὲ συλλογίστηκα.

Ἀλήθεια; Μερσί. Ὤ, δὲν ξέρεις πράγματις πόση ἀνάγκη εἶχα κ' ἐγὼ ἀπό 'να ταξίδι. Δὲν αἰστάνομαι διόλου καλὰ τὸν ἑαυτό μου, καθεμέρα ἀδυνατίζω, τὸ αἰστάνομαι σὲ κάθε στιγμή.

— Ὄχι δά, μὴν τὸ λές καλὰ εἶσαι, πολὺ καλά· ἐγὼ τουλάχιστο ποτέ μου δὲ σὲ εἶδα ἔτσι ὄμορφη...

Ἐδῶ στράφηκε νὰ δεῖ στὸν καθρέφτη, ἀλλὰ κεῖ μέσα μόνο ἐμένα εἶδε, ποὺ τὴν κοίταζα χαμογελώντας ἀπομέσα ἀπὸ τὸν καθρέφτη κ' ἐγώ.

— Σὲ παρακαλῶ, δὲν πηγαίνουμε ἐκεῖ κοντὰ στὸ παράθυρο; ἐδῶ δὲν κάθεσαι καλά...κάνει ζέστη.

— Ὅπως θές...εὐχαρίστως.

Δυὸ καρέκλες τοποθετήθη αν ὡραῖα. Μιὰ στὸ παράθυρο δίπλα κι ἀναγκαστικὰ ἡ ἄλλη δίπλα στὸν καθρέφτη.

— Ἀλήθεια, σὲ βρίσκω πολὺ καλά Δὲ σοῦ πιστεύει κανένας εὔκολα πὼς εἶσαι ἄρρωστη.

— Ἀλήθεια μοῦ τὸ λές;—Κ' ἔρριξε πάλι μιὰ ματιά, χωρὶς νὰ τὸ θέλει τώρα, στὸν καθρέφτη, κίνημα ποὺ τὴ στενοχώρεσε, γιατὶ ἀντελήφτηκε πὼς τὴν εἶδα.—Κι ὅμως ἔχω λόγους νἄμαι στενοχωρημένη. Ὁ ἄντρας μου ἔφυγε πάλι γιὰ ὑποθέσεις στὴ Γερμανία καὶ θὰ λείπει κάπου τέσσερεις μῆνες, τὰ κορίτσια μου τἄκλεισα στὸ σχολεῖο... Μὴν τὰ ρωτᾶς, εἶμαι ὁλομόναχη. Ὤ, δὲ φαντάζεσαι τὴ μοναξιά!

— Δὲν ἔχεις τότε παρὰ νὰ μοῦ δείξεις πόσο μ' ἀγαπᾶς

. . . . . .

— Μὰ ναί, νἄρχεσαι σπίτι συχνά, ὅσο συχνὰ θές, κι ἀπὸ τὸ πρωΐ—αὐτὸ θἄναι πιὸ καλό. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο οὔτε σὺ οὔτ' ἐγὼ θἄμαστε μονάχες πιά. Δὲ φαντάζεσαι τί ὄμορφα θὰ περνοῦμε. Τὸ σπίτι μας ὅσο γιὰ ὀμορφιὰ δὲν ἔχει ταῖρι Τὸ ξέρεις. Θάλασσα, περβόλι, βιβλία, μουσική, ὅ,τι σ' ἀρέσει.

Ἀπόμεινε κατενθουσιασμένη.

— Ναί, ναί· θἄρχομαι, θἄρχομαι ὅσο μπορῶ συχνότερα.

— Μὰ γιὰ σκέψου τί καλὰ θἄναι! Μὰ θὰ μένουμε μόνες; Θὰ μᾶς ἀφήνουνε μονάχες; (πρόστεσε μὲ παιδιακίσιο ὕφος). Γιατὶ ξέρεις, σιχαίνουμαι τοὺς ἄλλους, ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς ἀρέσουνε αὐτὰ ποὺ ἀγαποῦμε μεῖς!

Καημένοι ἄλλοι! Σεῖς νὰ σκέπτεστε τόσο στοχαστικὰ καὶ μετρημένα καὶ δραττήρια, τὴν ὥρα ποὺ ἐμεῖς χανόμαστε σ' ἀνύπαρχτα ὄνειρα, προσπαθώντας νὰ ξετρυπώνουμε κάτι τι νὰ εὐχαριστηθοῦμε τὴ μιὰ στιγμὴ καὶ νἄ τὸ βαρεθοῦμε εὐτὺς τὴν ἄλλη.

— Καὶ ποιός θὲς νἄρχεται; Ὁ μπαμπᾶς μου λείπει ὅλη μέρα· ἡ Ἀντιγόνη μας εἶναι μικροῦλα κι ὅσο γιὰ ξένους τοὺς ἔχω ἀφήσει ἀπὸ πολὺν καιρό· βίζιτες δὲν κάνω πουθενά. Πότε πότε μόνο νἄρθει ὁ Λώρης...σπανιώτατα

Κάτι τι σὰν κοκκινάδα καὶ σὰν ταραχὴ τὴν ἔκαμε νὰ κοντοσταθεῖ νὰ μ' ἀπαντήσει.

Ο "ΝΟΥΜΑΣ,,
ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Γιὰ τὴν Ἀθήνα Δρ. 5.— Γιὰ τὶς Ἐπαρχίες δρ. Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ φρ. χρ. 10.

Γιὰ τὶς ἐπαρχίες δεχόμαστε καὶ τίμηνες (2 δρ. τὴν τριμηνία) συντρομές.

Κανένας δὲ γράφεται συντρομητὴς ἂ δὲ στείλει μπροσνὰ τὴ συντρομή του.

10 λεφτὰ τὸ φύλλο λεφτὰ 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κιόσκια (Σύνταγμα, Ὁμόνοια Ἐθν. Τράπεζα Ὑπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμὸς Τροχιόδρομου (Ἀκαδημία), Βουλή, Σταθμος ὑπόγειου Σιδερόδρομου Ὁμόνοια), στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἑστίας» Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου (ἀντίκρυ στὴ Βουλή).

Στὴν Κέρκυρα, Πάτρα καὶ Βόλο, στὰ Πρακτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων.

Στὰ Χανιὰ (Κρὴτη) στὸ Σύλλογο ὁ «Σολωμός».

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Γιὰ τοὺς δικούς μας τῆς Τουρκιᾶς.— Ἡ πολιτική τους.—Νερὸ στὸ κρασί.

ΟΙ ΔΙΚΟΙ μας τῆς Τουρκιᾶς πρέπει νὰ πολιτευτοῦν κάπως «σοφώτερα» τώρα μὲ τὴν καινούρια πολιτικὴ κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Τουρκιά, καὶ νὰ μὴ τὴν πάθουν ὅπως τὴν πάθανε τὴν ἄλλη φορά, ποὺ πρωτοανακηρύχτηκε τὸ Σύνταγμα, καὶ ποὺ δὲν ξέρανε τί παινέματα νὰ ποῦνε στοὺς Νεότουρκους καὶ τί τοῦμπες νὰ κάνουν μπροστά τους. Οἱ δικοί μας ἀνάγκη νὰ νιώσουν, ὕστερ' ἀπὸ ἕνα τόσο πικρὸ μάθημα ποὺ πήρανε, πὼς ὁ Τοῦρκος, εἴτε νεότουρκος εἴτε παλαιότουρκος, πάντα Τοῦρκος εἶναι καὶ πάντα σὰν Τοῦρκος πολιτεύεται, σύφωνα δηλ. μὲ τὸ συμφέρο του καὶ μὲ τὴ βαθιριζωμένη στὴν ψυχή του ἰδέα ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ κυρίαρχος ἀνάμεσα στοὺς λογῆς λαοὺς ποὺ ἀποτελοῦνε τὸ Κράτος του. Μὲ τὸ νὰ σέρνουνται σήμερα οἱ δικοί μας πίσω ἀπὸ τοὺς Νεότουρκους κι αὔριο πίσω ἀπὸ τοὺς τάχα Φιλελεύτερους, τίποτε ἄλλο δὲν κερδίζουνε, παρὰ νὰ κάνουν ὀχτροὺς καὶ τοὺς δυὸ καὶ νὰ πολεμοῦνται σήμερ' ἀπὸ τὴ μιὰ μερίδα ποὺχει τὴν ἀρχὴ στὰ χέρια της κι αὔριο ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ θὰν τῆς τὴν ἁρπάξει.

Τὰ πράματα στὴν Τουρκιά, μὲ τὸ ξεθρόνισμα τοῦ Χαμήτ, δὲ γαλήνεψανε. Τὸ ἐναντίο, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς ἀπὸ τώρα ἴσια ἴσια ἀρχίνησε καὶ ἡ μεγάλη φουρτούνα ποὺ δὲν ξέρουμε ποῦ καὶ πὼς θὰ ξεσπάσει—κ' ἔτσι οἱ δικοί μας τῆς Τουρκιᾶς ἀντὶ νὰ πολιτεύουνται ραγιάδικα, συφερώτερο θάναι νὰρχινήσουνε νὰ πολιτεύουνται πιὸ λεύτερα καὶ πιὸ Ἑλληνικά, ἀφίνοντας τοὺς Τούρκους νὰ ξεμπερδεύουνε μοναχοί τους τὰ νιτερέσια τους καὶ κοιτάζοντας αὐτοὶ πῶς νὰ κερδίσουν περισσότερα, σὰν Ἕλληνες κι ὄχι σὰ ραγιάδες, ἀπὸ τὰ καλά τους κι ἀπὸ τὰ λάθια τους.

*

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ γεγονότα αὐτὰ τουλάχιστο μᾶς φωνάζουνε. Νά, λ. χ. μόλις ἔγινε τὸ ἀντινεοτουρκικὸ κίνημα, οἱ Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες τῆς Πόλης, ὅσες ἔτυχε νὰ δοῦμε μεῖς, ριχτήκανε στοὺς Νεότουρκους καὶ χαιρετήσανε τοὺς τάχα φιλελεύτερους γιὰ ἐλευθερωτές. Τώρα ποὺ ξανάρθανε οἱ Νεότουρκοι παντοδύναμοι, ποιά στάση θὰ κρατήσουν ἀπέναντί τους; Θὰ ξαχολουθήσουνε νὰν τοὺς φωνάζουν τυράννους, ἢ θὰ πέσουν μπρούμητα νὰ τοὺς προσκυνήσουνε;

Οἱ Βούλγαροι ποὺ ζοῦνε στὴν Τουρκιά, εἶναι σίγουρο πὼς θὰ πολιτεύουνται σὰ Βούλγαροι· τὸ ἴδιο κ' οἱ Ἀρμένηδες, τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλες φυλές. Γιατί μοναχὰ ἐμεῖς οἱ Ρωμιοὶ νὰ κάνουμε καὶ δῶ ἐξαίρεση;

*

ΕΜΕΙΣ ποὺ ζοῦμε δῶ στὴν Ἑλλάδα τοὺς ξέρουμε, φαίνεται, τοὺς Τούρκους καλύτερα παρὰ οἱ δικοί μας ποὺ ζοῦνε στὴν Τουρκιά, ποὺ γεννηθήκανε καὶ μεγαλώσανε μαζί τους καὶ πού, ἀλοίμονο, δὲν τὰ καταφέρανε νὰ τοὺς μάθουνε.

Γι' αὐτὸ δὰ κι ὅταν ἀνακηρύχτηκε τὸ Σύνταγμα στὴν Τουρκιά, βρεθήκανε δῶ Ρωμιοὶ ποὺ θυμηθήκανε τοῦ Γεροδιργίλιου τὸ «Timeo Danaos» καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ μᾶς ἐδῶ ξεκαρδιστήκαμε στὰ γέλια ὅταν ἔκαμε τὴν καταχτητικὴ ἐκστρατεία του στὴν Πόλη ὁ κ. Παπαμιχαλόπουλος, ποὺ πήγε ὁ ἔρμος στὴν Πόλη Παπαμιχαλόπουλος καὶ γύρισε μέγας Ρεφερεντάριος! Ἄς εἶναι. Ὕστερ' ἀπὸ τὰ στερνὰ γεγονότα θὰ μπῆκε πιὰ ἀρκετὸ νερὸ στὸ κρασί κ' ἔτσι ὑπάρχει κάπια ἐλπίδα πὼς ὁ ἐνθουσιασμὸς ὁ ἀσυλλόγιστος δὲ θὰν τοὺς βαρέσει πιὰ τοὺς δικούς μας τῆς Τουρκιᾶς κατακούτελα, μὰ θὰν τοὺς ἀφίσει νὰ τὰ βλέπουν τὰ πράματα πιὸ γαληνὰ καὶ πιὸ ξεμέθυστα.

ΕΝΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Τὴν Τρίτη τῶ σχολῶ εἴχαμε κ' ἐδῶ στὴν Κρήτη τὴν Ἐθνικὴ ἑορτή. Στὰ Χανιὰ μάλιστα, σὰν πρωτεύουσα ποὺ εἶναι, γίνηκαν παράτες καὶ δοξολογίες καὶ φέστες κ' ἔναξωρὸ ἄλλα πανηγύρια. Τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας μαζὶ μὲ τἄλλα εἰδοποιοῦσε ὅτι στὶς 4 μ. μ. τὰ σχολειὰ θὰ μαζευόντουσαν στὸ βουλευτήριο, ὅπου ὁ γυμνασιάρχης θ' ἀπάγγελνε τὸν πανηγυρικὸ τῆς ΚΕ' τοῦ Μάρτη. Ἀπὸ μέρες μεγάλη γινότανε κουβέντα γιὰ τὸ λόγο τοῦτο καὶ τἀπόγεμα ἀπὸ τὶς 3 ὁ κόσμος ἔτρεχε πατεῖς με πατῶ σε στὴ βουλὴ γιὰ νὰ πιάσει θέση κοντὰ στὸ βῆμα μὴν τύχει καὶ τοῦ φύγει καμιὰ λέξη ἀπὸ τὸ ρητορικὸ ἀριστούργημα, ποὺ πρόσμενε νὰκούσει. Στὴν ὥρα πάνω νά κ' οἱ ἐπίσημοι. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπή, ὁ δεσπότης κ' οἱ ἄλλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι. Τὰ διάφορα σκολειὰ ψέλνουν μερικὰ τραγουδάκια—τὰ περισσότερα φάλτσο—ἔπειτα ἀπαγγέλθηκαν ἑνὰ δυὸ μονόλογοι καὶ τώρα νά ὁ κ. γυμνασιάρχης ὄρθιος στὸ βῆμα. Ἡ μεγάλη αἴθουσα σωπαίνει πέρα-πέρα.

«Ἄνοιξις εἶναι· λυώσκνε εἰς τὰ βουνὰ τὰ χιόνια». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Παράσχου ἄρχισε ὁ ρήτορας. Ὄμορφη ἀρχή, ἀλλὰ τί κρίμα! Μ' ἕνα τρομερὸ πῆδο ἀφίνει καὶ χιόνια καὶ βουνὰ καὶ κάθε τι, ποὺ μυρίζει λεβεντιὰ καὶ ζωὴ καὶ πέφτει στοὺς τάφους ξεθάφτοντας, λὲς μὲ πεῖσμα ταφογδύτη, λέξες καὶ φράσες ποὺ ἔζησαν βέβαια κάποτε, μὰ σήμερα βγάζουν ἀνυπόφορη νεκρίλα. Τὰ «βοήσωμεν τορώτερον σάλπιγγος», τὰ «κέλευθοι» καὶ τὰ τέτοια ἄνοστα καὶ γελοῖα ἔδοσαν κ' ἐπῆραν.

Δὲν ἔχουμε ὅμως σκοπὸ γιὰ τὴν ὥρα νὰ μιλήσουμε γι' αὐτά, γιατὶ ξέρουμε πόσο δύσκολο εἶναι ἕνας γυμνασιάρχης ρωμαϊκοῦ σχολειοῦ νὰ νοιώσει ἀπὸ ζωὴ κι ἀπὸ καλαισθησία.

Ἐδῶ θὰ δείξουμε ἁπλῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ πολλὰ λάθια, ἱστορικὰ κ' ἐκφραστικά, ποὺ, ὅσο κι ἂν πρόσεξε ὁ κ. γυμνασιάρχης, δὲ μπόρεσε νὰ τἀποφύγει. Στὸ τέλος θὰ ποῦμε καὶ λίγα γιὰ τὴν οὐσία τοῦ πανηγυρικοῦ του.

α) Τὸ «ξεναγῶ» σημαίνει, θαρρῶ, ὁδηγῶ τὸν ξένο καὶ δὲν ἐταίριαζε διόλου νὰ λέει καὶ νὰ ξανλέει ὁ ρήτορας πὼς θὰ μᾶς ξεναγήσει στὴν ἱστορία μας καὶ μάλιστα τὴ χτεσινή.

β) «Παράγω πατρίδα» τόσο μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ὅσο κι ὅτι ὁ κ. γυμνασιάρχης «παρήγαγε λόγον»... τῆς προκοπῆς.

γ) Ὁ πόντος δὲν εἶναι οἰνόχρους γιὰ ὅσους τονὲ βλέπουν μὲ τὰ μάτια τους. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ Μεγάλος Ὅμηρος τονὲ λέει «οἴνοπα», μὰ οὔτε εἴμαστε ἐντελῶς βέβαιοι ἂν ὁ Ὅμηρος θέλει νὰ σημάνει μὲ τὸ ἐπίθετο τοῦτο πὼς ἡ θάλασσα ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ κρασιοῦ, οὔτε ξέρουμε πῶς ἔφτιαναν τὰ κρασιὰ καὶ τί χρῶμα εἶχαν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο. Ἂν ὅμως ὁ κ. γυμνασιάρχης ἤπιε ποτὲ ἀληθινὸ κρασί, ἔπρεπε νὰ ξέρει πὼς τὰ σημερνὰ κρασιὰ ἔχουν ὅλα

— Ἄ, ἔρχεται ὁ κύριος Λώρης; Μὰ ναί, ἀλήθεια, ἄκουσα πὼς γύρισε ἀπὸ τὴ Γερμανία...

Τὴν ψεύτρα, κ' ἤξερα ἀπὸ τὸ Λώρη ποὺ τοῦχε κιόλας γράψει ζητώντας του βιβλία.

— Βέβαια κ' ἦρθε· πῶς δὲν τὸν εἶδες;

— Ἐγώ; ποῦ νὰ τὸν δῶ (ἔκαμε μὲ ὕφος ἅγιου Ὀνούφριου). Φαντάζουμαι τὴ χαρά σου!

— Μπᾶ! γιατί; Μὲ τὸν τρόπο ποὺ μοῦ τὸ λὲς σὰ νὰ βάζει ὁ νοῦς σου κάτι ἄλλο. Ὁ Λώρης πρέπει νὰ ξέρεις εἶναι γιὰ μένα ἕνας φίλος, ἕνας ἀδερφός. Τίποτ' ἄλλο. Βέβαια εἶμαι εὐχαριστημένη ποὺ ἦρθε, μὰ ὄχι ὅπως θαρρεῖς. Ἕνας γνώριμος στενὸς ποὺ ξαναβλέπουμε.

— Μὰ πῶς; (κ' ἔδειξε πὼς εἶταν πειραγμένη γιατὶ νόμιζε πὼς τὴν κοροϊδεβα) Ἐγὼ εἶχα ἀκούσει ἄλλοτε πὼς σ' ἀγαποῦσε... Δὲ σοῦκαμα ποτὲ λόγο γιατὶ περίμενα νὰ τὸ πεῖς μόνη σου. Καὶ σήμερα ποὺ σοῦ τἀναφέρω τὸ κάνω γιατὶ ἔτυχε νἄρθει κουβέντα.

— Νὰ σοῦ πῶ; Μὰ δὲν εἶχε, σὲ βεβαιώνω, Μαίρη, καμμιὰ σοβαρότητα τὸ αἴσθημα αὐτό. Παιδίστικα πράματα, δὲ βαριέσαι. Αἰσθήματα...ἀστεῖο θἄτανε. Ἐκεῖνος πιὰ δὲν εἶναι γιὰ κόρτε. Ἕνας κοτζὰμ συγγραφέας...οὔτ' ἐγὼ βέβαια... Ἄαα, φίλος ὅσο θές, κι ἀληθινὸς μάλιστα. Μὰ γιὰ ἐρωμένος...οὔτε νὰ λέγεται!...

Ποτὲ δὲ θὰ μάθω βέβαια ἂν τὸν συμπαθοῦσε μὲ τὴν καρδιά της ἢ ἁπλούστατα ὅ,τι τὴν ἔσπρωχνε στὸ Λώρη δὲν εἶταν ἄλλο παρὰ καπρίτσιο τῆς ἡλικίας ποὺ ἔπρεπε ἀναγκαστικὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ. Ὡς ἐκείνη τὴ μέρα οὔτε μιᾶς στιγμῆς καιρὸ δὲν εἶχα χάσει πασκίζοντας νὰ βρῶ τὰ ἐλατήρια ποὺ τὴν ἔβαζαν νὰ φαίνεται πὼς τὸν προκαλοῦσε... Ὁ Λώρης, ὅπως μοῦλεγε τουλάχιστο, καὶ δὲν εἶχα λόγο νὰ μὴν τὸν πιστεύω, ποτὲ δὲν ἔδωσε προσοχὴ σ' αὐτὰ τὰ γράμματα. Γράμματα γυναίκας ποὺ περνᾶ τὰ τρία τέταρτα τοῦ χρόνου μοναχὴ δίχως τὸν ἄντρα της, ποὺ εἶναι ὄμορφη καὶ μεροξημερώνεται μὲ τὸ ρομάντζο στὸ χέρι, δὲν ἔχουνε κκμμιὰ σημασία. Ἕνα ἀπὸ τὰ δυό, ἢ ποὺ πρέπει νὰ τῆς δώσεις νὰ καταλάβει πὼς εἶσαι πρόθυμος νὰ τῆς κάνεις κάποτε συντροφιά, ἢ νὰ κάνεις πὼς δὲν πολυπαίρνεις ἀπὸ τὰ παρόμοια. Ὁ Λώρης εἶχε ἀκολουθήσει τὸ δεύτερο κ' ἐγὼ δὲν εἶχα ἀφορμὲς νὰ σκουτουριάζουμαι μὲ τὶς αἰσθηματολογίες της. Σήμερα, ὕστερ' ἀπόνα χρόνο, κατόπι ἀπὸ γιγονότα ποὺ ἦρθαν καὶ μ' ἀπομακρύνανε, χιλιάδες μίλια μακρυὰ ἀπότι δὲ σχετίζουνταν μ' αὐτά, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ μεταβολὴ ποὺ ἄλλαξε τὴ ζωή μου ὅλη, καὶ ποὺ δὲν εἶταν παράξενο νἀλλάξει καὶ τὴν ψυχή μου ἀκόμα, βρισκόμουνε πάλι στὸ σπίτι αὐτό, ποὺ φανταζόμουν πὼς δὲ θὰ ξαναπήγαινα πιὰ ἀντικρὺ στὴ γυναίκα αὐτὴ ποὺ γιὰ κάμποσο καιρὸ γνώρισα δίχως νἀγαπήσω καὶ ποὺ τὴν εἶχα ξεχάσει ὁλότελα ἕνα ὁλόκληρο χρόνο, προσπαθώντας μὲ κάθε τρόπο νὰ τῆς πάρω μιὰ ὁμολογία ποὺ μοῦ χρειαζόταν, ἀποφασισμένη ὕστερα στὴν ἀνάγκη νὰ τὴν τραβήξω καὶ δίχως νὰ θέλει στὸ κρεβάτι τοῦ Λώρη.

— Ναί, ναί, ἀγαπημένη μου, φίλοι ὅσο θὲς κι ἀληθινοὶ μάλιστα· μὰ γιὰ ἐρωμένοι οὔτε νὰ λέγεται!..

Εἶταν εὐχαρίστηση, εἶταν ἀνησυχία ὅ,τι πέρασε ἀπὸ τὰ μάτια της καὶ τὴν ἔκαμε νὰ τὰ χαμηλώσει; . Ἄραγε τῆς εἶχε περάσει ποτὲ ἡ ὑποψία πὼς ἐμπόδιζα ἐγὼ τὸ Λώρη νὰ δεχτεῖ ὅ,τι τοῦ πρόσφερνε, καὶ τώρα αἰστανόταν χαρὰ ποὺ τῆς παρουσιαζόταν ἔτσι ἄξαφνα τὸ μέρος λεύτερο;

Ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ ὑπερέτριά της μισάνοιξε τὴν πόρτα καὶ τῆς ἀνάγγειλε τὴ βίζιτα τοῦ κ. Σταύρου. Τὸ ἴδιο ρεῦμα σκηματίστηκε πάλι, μερικὲς φωτογραφίες ἔπεσαν τώρα κι ὁ ἀέρας πῆρε κ' ἔφερε ὡς τὴ μέση τοῦ σαλονιοῦ τὴν τούλινη κουρ-

ἴσως τἄλλα χρώματα ἐκτὸς ἀπὸ τῆς θάλασσας, εἴτε μπουνάτσα εἶναι, εἴτε φουρτουνιασμένη.

δ) «Ἀπεμυζῶντο τὸν ἱδρῶτα τοῦ ἑαυτῶν πόνου». Ὁ πόνος ἱδρώνει, φαίνεται, κ' οἱ κακόμοιροι οἱ ραγιάδες τονέ ρουφοῦσαν. Χωρὶς ἄλλο ἤθελε νὰ πεῖ πὼς οἱ συφοριασμένοι οἱ πατέρες μας «ἀπέμασσον τὸν ἱδρῶτα». Αὐτὸ ὅμως ἔλειπε νὰ καθούμαστε νὰ ψιλολογοῦμε γιὰ κυριολεξία στὴν καθαρεύουσα. Ψύλλους στἄχερα.

ε) «Ἐττεροῦντο τὴν *τιμὴν* ὑπὸ τῆς ἀσελγείας τοῦ τυράννου». Τὸ δόκιμο εἶναι «ἐστεροῦντο τῆς τιμῆς» κι ὄχι «τὴν τιμήν». Τὸ παθητικὸ πολὺ σπάνια παίρνει αἰτιατική. Ἄσε πιὰ τὴ διατύπωση, ποὺ εἶναι πάρα πολὺ ἀχαμνή.

στ) «*Ἄτινα* ὁ μὲν μέγας Κύριος περιεφρόνει, ἡ δὲ Δύσις ἐγέλα ἐπὶ *τούτοις*». (ἄτινα—ἐπὶ τούτοις). Ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ τὸ «ἄτινα» βάζει «ὁ μὲν—ἡ δὲ» ἔπρεπε κ' οἱ δυὸ πρότασες νἄχουν τὸ ἴδιο ἀντικείμενο, δηλαδὴ τὸ «ἄτινα». Γράφοντας ὅμως ἢ μιλώντας καθαρεύουσα, μ' ἄλλα λόγια γλῶσσα τεχνητή, ποῦ νὰ προσέχει κανεὶς σὲ τέτοια μικρολογίδια.

ζ) «...ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ ἐμφύσησις ζωῆς εἰς σῶμα νεκρὸν τεσσάρων αἰώνων». Θέλει νὰ πεῖ «ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων». Ἐκτὸς ἂν ξέχασε πὼς οἱ νεκροὶ δὲν ἔχουν ἡλικία.

η) «Τελεσίδικον καὶ ἀνέκκλητον ἀπόφασιν». Ὅταν, κ. γυμνασιάρχη, μιὰ ἀπόφαση γίνει τελεσίδικη, θέλει δὲ θέλει εἶναι κι ἀνέκκλητη. Εἶναι σὰ νὰ λέτε: τετράγωνο μὲ 4 γωνιές.

θ) «Ὁ ἀναστήσας ἐκείνην (τὴν Ἑλλάδα) ἀνέστησε καὶ ταύτην (τὴν Κρήτην), ἐνηγκαλισμέναι δὲ νῦν καὶ μόνον τοῦ ὑμεναίου ᾄσματος ἐλλείποντος ..» Ἄλλο δὲν ἔμενε παρὰ νὰ παντρευτεῖ ἡ μάννα μὲ τὴν κόρη. Δὲν ξέρει, μπαρε μου, πὼς τέτοιος γάμος ἀπαγορεύεται, γιατὶ κι ὁ ποινικὸς νόμος τονέ τιμωρεῖ κ' ἠθικὴ γιὰ πολλοὺς λόγους τὸν ἀποδοκιμάζει;

Τέτοια ἕνα σωρό. Ἀμὲ τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὶς ἄλλες ἀνακρίβειες τοῦ λόγου του. Ἀναφέρει γιὰ μεγάλο ποιητὴ τὸν Ἀχ. Παράτσο καὶ γιὰ ἕνα γίγαντα Σολωμὸ οὔτε λέξη. Λέει πὼς στὰ καλογερικὰ κελιὰ ἐμορφωνότανε ὁ νέος *Ἕλλην*, ξεχνώντας πὼς μὲ τὸ συναξάρι καὶ τ' ὀχτοήχι ποὺ διαβάζαν τότε τὰ ρωμιόπουλα μποροῦσαν νὰ γίνουνται καλοὶ Χριστιανοί, διόλου ὅμως Ἕλληνες.

Δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνει ἔθνος καὶ κράτος καὶ λέει πὼς «ἔκτοτε (ὕστερα ἀπὸ τὸ 21) ἡ Ἑλλὰς εἶναι αὖθις ἔθνος» σαματὶ πρωτήτερα δὲν ὑπῆρχε ἔθνος ἢ σὰ νὰ λευτερώθηκε ὅλο τὸ ἔθνος. Μαζὶ μὲ τἄλλα παινέδια τῆς τωρινῆς Ἑλλάδας, ποὺ λέει πὼς ἔχει «παρὸν εὐπρόσωπον»!! ἀναφέρει πὼς κ' ἡ ἐκκλησιά της ἀκόμα εἶναι «αὐτοκέφαλος». Εἶδες ἐκεῖ κατόρθωμα μιὰ φορά; Καταντήσαμε τόσο στενόμυαλοι, ποὺ τὸ λέμε χωρὶς νὰ κοκκινίζουμε, ἐνῶ τοῦτο στάθηκε ἀφορμὴ κ' ἐπιχείρημα μαζί, νὰ ξεχωρίσουν μιὰ-μιὰ οἱ διάφορες ἐξαρχίες κλπ.

Τὰ χοντρὰ ὅμως καὶ τὰ ξετσίπωτα ψέματα ἀραδιάστηκαν κάθε φορὰ ποὺ ἔλεγε κάτι γιὰ τὸ χαραχτῆρα καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς μεγάλης τοῦ 21 ἐπανάστασης. Σήμερα στοὺς κύκλους τῶν διαβασμένων ἀνθρώπων-εἶναι πιὰ γνωστὸ πὼς ἡ φιλική ἑταιρεία οὔτε καθαρὰ ἑλληνικὸ οὔτε κἀν χριστιανικὸ ἰδανικὸ εἶχε, ὅταν μελετοῦσε κ' ἐνεργοῦσε τὸν ἀγώνα. Οἱ ἔμποροι κ' οἱ ναυτικοὶ Ρωμιοὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ πλουτίζουν καὶ νὰ μορφώνουνται στὴ Δύση καὶ παίρνοντας παράδειγμα τὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ τὰ *Ἰδανικά* της, ζητοῦσαν νὰ μεταβάλουν τὸν τουρκικὸ δεσποτισμὸ σὲ λεύτερο κράτος καὶ στὴ διοίκησή του νἀνεβεῖ ἡ ἀστικὴ τάξη, καθὼς εἶχε γίνει καὶ στὴν Εὐρώπη. Αὐτὸς ἀκόμα ὁ Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς, (εἶχι βέβαιος, κ. γυμνασιάρχη, πὼς ἀκριβῶς στὸ σημερνὸ Βελεστῖνο εἴτανε ὅπου κ' ἡ ἀρχαία πόλη Φεραί;) ποὺ ὁ ρήτορας κάθε τόσο τὸν ἀνάφερε, τέτοιο ἕνα κήρυγμα ξεδιπλώνει στὸ περίφημο θούριό του «Ὡς πότε παλληκάρια». Ἂν οἱ δασκάλοι τὸ διαβάζαν ὁλόκληρο καὶ τὸ πρόσεχαν, θὰ ξέρανε τὰ παρακάτω λόγια.

. . . . . .

Ἀρμένηδες καὶ Τοῦρκοι, Βούλγαροι καὶ Ρωμιοὶ
Ἀράπηδες καὶ ἄσπροι μὲ μιὰ κοινὴν ὁρμὴ
Γιὰ τὴν Ἐλευθερία νὰ ζώσωμε σπαθὶ
Νὰ σφάξωμε τοὺς λύκους ποὺ τὸν ζυγὸν βαστοῦν
καὶ Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους σκληρὰ τοὺς τυραννοῦν.

Στὸ ἴδιο ποίημα ὁ Ρήγας μας λέει καθαρὰ τί θέλει μὲ τὴν Ἐπανάσταση.

. . . . . .

«Συμβούλους προκομένους μὲ πατριωτισμὸν
Νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίνουν ὁρισμόν.
Ὁ νόμος νἆναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγός»

Τέτοιο κάτι τι ὀνειροπολοῦσε κι ὁ Ὑψηλάντης. Καὶ γιὰ τὴν πραγματοποίηση τούτων τῶν πόθων μεταχειρίστηκαν οἱ Φιλικοὶ τὴν πολεμόχαρη κι ἀνυπόταχτη ἀρβανιτιὰ τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Ἤπειρος, ποὺ βέβαια χαμπάρι δὲν εἶχε ἀπὸ Θεμιστοκλῆδες κι ἀπὸ Παρθενῶνες. Μὲ τέτοια ὄνειρα καὶ καρδιοχτύπια σπάρθηκε καὶ βλάστησε ὁ Μεγάλος Ἀγώνας, ποὺ σιγὰ-σιγὰ παράσυρε μὲ τὸ μέρος του τὸ Μωριὰ καὶ μερικὰ νησιά. (Τὴν Κρήτη καὶ τ' ἀρβανιτονήσια κυρίως). Ποῦ νὰ βρεῖ ὅμως τὸ θάρρος νὰ τὰ μάθει αὐτὰ ὁ κοντόθωρος καὶ ἑλλαδικὸς δάσκαλος, ποὺ ἡ μόνη ἀξία του εἶναι νὰ δημοκοπᾶ μὲ ρητορικὴ ψευτοσωβινιστική. Αὐτὴ εἶναι λοιπὸν ἡ «ἐντιμος καὶ εὐσυνείδητος ἐργασία του», ποὺ μὲ τόση πεποίθηση ἐτελάλισε στὸν πανηγυρικό του;

Μολαταῦτα θὰ μποροῦσαμε νὰ τὰ παραβλέψουμε κι αὐτά, ἂν ἡ οὐσία τοῦ πολυρεκλαμαρισμένου λόγου εἶχε κάποιαν ἀξία. Μὰ ἴσια ἴσια ἐδῶ εἶναι ποὺ πάτησε τὴν πήτα ὁ ρήτορας. Ὁ λόγος του ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τίποτ' ἄλλο δὲ λέει παρὰ γιὰ πυραμίδες ἀπὸ κόκκαλα καὶ ποταμοὺς ἀπὸ αἷμα. Ὁ προγονισμός, ὁ ἑλλαδισμός, ἡ Μεγάλη Ἰδέα κι ὅ,τι ἄλλο μωρὸ καὶ γελοῖο κι ἀποβλακωτικὸ μπρόβαλε ὕστερ' ἀπὸ τὸ Σηκωμὸ τοῦ Γένους στὰ δασκαλίστικα κεφάλια κι ἀποκούτιανε καὶ παραζάλισε καὶ παρασυράτισε τὴ φυλή μας καὶ μᾶς ἔκανε νὰ μένουμε πάντα ἀπόγονοι καὶ νὰ διακονούμαστε τὴν ἐλεημοσύνη τῶν Δυνατῶν καὶ μᾶς κατάντησε ἀερολογάδες καὶ φραφλατάδες καὶ μπόστικους καὶ σκολαστικούς, αὐτὲς τὶς κατάρες ποὺ τόσα χρόνια μᾶς βραχαίνουν, ὅλ' αὐτὰ τἀναμάσσησε ὁ δάσκαλος μὲ τὸν πιὸ χυδαῖο δημοκοπικὸ τρόπο. Μιὰ ὁλόκληρη ὥρα καὶ πάνω ἐτάϊζε τοὺς μαθητές του μὲ δηλητηριασμένη τροφή. Εἴδηση δὲν ἔχει γιὰ τὸ τί γίνεται σήμερα γύρω του.

Ἕνας μελετημένος καὶ καλοσυνείδητος ρήτορας θὰ ἱστοροῦσε μ' ἀκρίβεια τὸ ἀληθινὸ πνεῦμα τῆς Μεγάλης Ἐπανάστασης καὶ θἄδινε σωστὰ τὸν πραγματικὸ χαραχτηρισμό της (ὄχι βέβαια ἀπὸ τὴν Ἱστορία τοῦ Παπαρρηγοπούλου). Ἔπειτα θὰ παρακολουθοῦσε μὲ λίγα λόγια ὅλες τὶς πολιτικὲς μεταβολὲς τῆς Μπαλκανικῆς ἀπὸ τὸ 21 ἴσαμε σήμερα καὶ θὰ σταματοῦσε στὸ μεγάλο γεγονὸς τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος. Τὰ διάφορα περιστατικὰ ποὺ ἀπὸ τὸ περασμένο καλοκαῖρι ξετυλίζουνται στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, οἱ διάφορες ἰδέες ποὺ παλεύουν ἐκεῖ μεταξύ τους, ὕστερ' ἀπὸ τὸ νέο πολίτευμα, εἶναι τόσο σπουδαῖα γιὰ τὴ φυλή μας, ὥστε ἕνας, μιλώντας σὲ μιὰ τόσο ἐπίσημη ἡμέρα γιὰ τὸ μέλλον της, δὲ μποροῦσε νὰ τὰ παραλείψει. Ἔπρεπε

τίνα, ποὺ βιάστηκε κείνη νὰ συμμαζέψει, ἐνῶ μαζὶ ρωτοῦσε τὸν κ. Σταῦρο τί γίνηκε καὶ τὴν ξέχασε. Ὅ,τι εἶπε καὶ σὲ μένα πρωτήτερα. Ὁ κ. Σταῦρος αὐτὸς εἴταν ἕνας πολὺ νέος καὶ πολὺ ὄμορφος κύριος, μὰ ἀπὸ κείνους τοὺς νέους κι ὄμορφους κύριους ποὺ ποτὲ δὲ θὰ μπορέσουν νὰ ἑλκύσουνε τὴν προσοχὴ μιᾶς ἔξυπνης γυναίκας. Σ' αὐτὸ ἐπάνω τουλάχιστο, ἐμεῖς εἴμαστε πολὺ ἀνώτερες ἀπὸ τοὺς ἄντρες, ποὺ ἕνας τρανὸς διπλωμάτης δὲ βαριέται καμμιὰ φορὰ νὰ κυνηγᾶ ὧρες ὁλόκληρες στοὺς δρόμους μιὰ καλοθρεμένη παραμαννα... Ἡ παρουσία μου φαίνεται στενοχωροῦσε τὸν κ. Σταῦρο σ' ἀπελπιστικὸ σημεῖο, γιατὶ δὲν εἶχε πεῖ οὔτε μιὰ λέξη ἀπὸ τη στιγμὴ ποὺ μπῆκε, μ' ὅλο ποὺ ἐκείνη τοῦ μιλοῦσε διαρκῶς καὶ πάσκιζε νὰ τὸν καταφέρει νἀνοίξει κουβέντα. Κ' ἐγὼ φυσικὰ εἴμουν σὲ δύσκολη θέση γι' αὐτὸ καὶ θἄθελα νὰ μποροῦσα νὰ τοῦ δώσω νὰ καταλάβει πὼς δὲν ἔπρεπε νἄχει τὸν παραμικρὸ φόβο πὼς τοῦδ δα προσοχή. Ἐπὶ τέλους σηκώθηκα κ' ἐπλησίασα στὴν ἑταυέρα κι ἀρχίνησα νὰ ξεφυλλίζω τὸ λεξικὸ τοῦ Λαρούς. Κάτι σὰν ψίθυρος ἔφτανε ἴσαμε μένα καὶ κατάλαβα πὼς ὁ κ. Σταῦρος εἶχε ξεπάρει λιγάκι.

— Μα γιατὶ φεύγεις;

Ἀπορροφημένη τώρα νὰ κοιταζω τὶς εἰκόνες τῆς παριζιάνικης ἐφημερίδας, δὲν εἶχα προσέξει πὼς ὁ κ. Σταῦρος εἶχε τελειώσει τὴ βίζιτα κι ἀποχαιρετοῦσε. Ἐχαιρέτησα κ' ἐγὼ μὲ τὸ κεφάλι τὴ ματιὰ ποὺ μοῦριζε ἀντὶς γιὰ «ἀντίο σας» κ' ἡ πόρτα ἀνοίχτηκε νὰ φύγει Ὁ ἀέρας ξαναπῆρε πάλι τὴν κουρτίνα καὶ τὴν ἄπλωτε. Μιὰ σκιὰ αἰφνήδια πέρασε ἀπὸ τὴν παληκαρίστικη μορφὴ τοῦ Οὐσσάρου. Κάτι τι σαν ἀγριοσύνη ζωγραφίστηκε στὰ γλυκά του μπλὲ μάτια ἔτσι ποὺ μὲ κοίταζε.

Μπορεῖς νὰ μοῦ πεῖς, τὴ ρώτησα μόλις καθήσαμε ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ ἀξιωματικός;

Ποιός; Ὁ Οὐσσάρος αὐτός; Μὰ κανείς· αὐτὴ εἶναι ἐλαιογραφία ποὺ τὴν ἀγόρασε ὁ Κιὸλ ἀπο μιὰ δημοπρασία ἐπίπλων ποὺ γινότανε πέρσυ στὸ Βερολῖνο Καθὼς μοῦπε, αὐτὸς ὁ ἀξιωματικὸς σκοτώθηκε σὲ μονομαχία ἀπὸ τὸν ἐρωμένο τῆς γυναίκας του, κ' ἐπειδὴ εἶναι ἔργο διάσημου ζωγράφου τὴν ἀγόρασε καὶ τὴν κρατοῦσε σὰ γύρισε. Τί; σοῦ καμε καὶ σένα ἐντύπωση;

— Ναί, εἶναι πολὺ ἄγριος· ἔ;

— Ὄχι δα! ἔκαμε σκεδὸν δυσαρεστημένη. Τὸ ἐναντίον εἶναι ὁμορφότατος. Κοίταξε τί σῶμα! Πελώριο! νοιώθει κανένας τὸν ἑαυτό του μικρο-μικρὸ σὰν ἔχει μπροστά του τέτοιους ἄντρες. Πολλὲς φορὲς συλλογίστηκα τί χτῆνος θἄταν ἡ γυναίκα του νὰ τὸν ἀπατήσει!..

— Ὅλες οἱ γυναῖκες ποὺ ἀπατοῦνε τοὺς ἄντρες τους εἶναι χτήνη, ρώτησα ἀνήσυχη· ἢ μιλεῖς μόνο γι' αὐτὲς ποὖχουνε ὡραίους καὶ μεγαλόσωμους ἄντρες;

— Μὰ δὲν ξέρω· τώρα δὲν πρόκειται γιὰ ὅλες τὶς γυναῖκες, μ' αὐτὴ εἶναι ἀσυχώρετη! πρόστεσε κοιτάζοντας τὸν ἀξιωματικὸ ποὺ τῆς χαμογελοῦσε τώρα μέσα ἀπὸ τὸ κάντρο του. Ἀνακουφίστηκα.

— Ποὺ ξέρεις... (ἔκαμα τότε ἐγὼ ἀγγίζοντάς τηνε μιὰ καὶ καλὴ στὸ δόντι ποὺ τὴν πονοῦσε). Εἶσαι βεβαιη πὼς *κι αὐτὴ* δὲν εἴταν γυναίκα δυστυχισμένη; Εἶσαι βέβαιη πὼς δὲν εἴταν *κι αὐτὴ* μιὰ ἐξαιρετικὴ ψυχὴ ποὺ παραγνωρίστηκε καὶ δόθηκε μ' εὐγνωμοσύνη κι ἀγάπη στὸν πρῶτο ἄνθρωπο ποὺ τῆς εἶπε πὼς τὴν ἀγαποῦσε, ὅπως κ' ἐκείνη εἶχε ὀνειρευτεῖ νἀγαπηθεῖ;

Τὸ *δὲν εἴταν κι αὐτὴ* τὴν ἔκαμε νἀναστενάξει δίχως νἀπαντήσει τίποτε... Αὐτὸ μ' ἐνθουσίασε κ' εὐχαριστημένη ξαφνικὰ τὴ ρώτησα ποιός εἴτανε αὐτὸς ὁ κ. Σταῦρος.

— Συγγενὴς τοῦ ἀντρός μου, μ' ἀποκρίθηκε με-

νὰ μᾶς πεῖ τὴ σκέψη του ἀπάνω σ' αὐτά, ὁποιαι κι ἂν εἶναι. Μόνο ἕνας γυμνασιάρχης τὰ κατάφερε νὰ ξεχάσει πὼς στὴν Τουρκιὰ ζοῦνε τὰ 8)10 τοῦ Ἑλληνισμοῦ κι ἀντὶ νὰ φλυαρεῖ γιὰ «αἰσχίστην δουλείαν» τῶν Ὀθωμανῶν Ἑλλήνων, εἶχε χρέος νὰ μιλήσει πιὸ οὐσιαστικά, πιὸ θετικά, πιὸ φρόνιμα καὶ πιὸ ἐπίκαιρα. Ἔτρεπε νὰ ξέρει πὼς σήμερα ἄλλοι εἶναι οἱ φυσικοὶ ἐχθροί μας κι ὄχι οἱ Τοῦρκοι. Ἔπρεπε νὰ εὐκηθεῖ νὰ προκόψει τὸ ὀθωμανικὸ σύνταγμα Ἔπρεπε νὰ παρακαλέσει νὰ πᾶνε μπροστὰ στὴ Νέα Τουρκία οἱ φιλελεύθερες ἰδέες. Ἔπρεπε νὰ δείξει — ἔτσι θὰ μιλοῦσε ὁ ὀρθὸς λόγος — τὶς μεγάλες ὑποχρέωσες τῆς φυλῆς σὲ μιὰ ἐλεύτερη Ὀθωμανικὴ Πολιτεία. Ἔπρεπε νὰ πεῖ πὼς ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τὸ ἔντικτο δημοκρατικό του πνεῦμα ὀφείλει νὰ βάλει τὰ δυνατά του νὰ δώσει τὴν πιὸ ἐλεύτερη μορφὴ στὸ ὀθωμανικὸ πολίτευμα καὶ σὲ μιὰ τέτοια Πολιτεία νὰ φανερώσει ὅλη τὴ δύναμή του τὴν ὑλικὴ καὶ τὴν πνευματική. Καὶ τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα ἔπρεπε νὰ τονίσει πὼς ἡ φυλὴ πρέπει νὰ ἔχει ἕνα μεγάλο μὰ καὶ σοβαρὸ ἰδανικό, νὰ πασκίσει δηλαδὴ νὰ ξαναπαρουσιαστεῖ στὸν κόσμο τὸ μεγάλο ἱστορικὸ φαινόμενο καὶ τὸ ὀθωμανικὸ κράτος σιγὰ-σιγὰ νὰ πάρει τύπο ἑλληνικό.

Ἔτσι θὰ μιλοῦσε στὰ 1909 ἕνας φρόνιμος, ἕνας φωτισμένος, ἕνας μεγαλόστομος πανηγυριστὴς τῆς Μεγάλης Μέρας.

Μὰ ἔννοια σας καὶ δὲν τηνὲ γλύτωσε φτηνὰ ὁ κ. γυμνασιάρχης μὲ τὴν ἀττικώτατη ἀερολογία του. Εἴπαμε πὼς στὴν ἀρχὴ βουβάθηκε ἡ μεγάλη σάλα γιὰ νὰ κούσει τὸ λόγο του. Δὲν εἶχαν ὅμως περάσει τρία λεπτὰ καὶ στὸ μαθητικὸ ἀκροατήριο ἄρχισε νὰ κούεται ψίθυρος, ποὺ ὅσο πήγαινε μεγάλωνε καὶ στὸ τέλος κατάντησε κουβέντα καὶ θόρυβος. Τοῦ κάκου ὁ κ. γυμνασιάρχης φώναζε στοὺς μαθητές του πὼς εἶναι τὸ «ἔαρ τῆς πατρίδος». Στὴ γλώτσα ποὺ μιλοῦσε δὲν εἶταν τρόπος νὰ ἐπικοινωνήσει μαζί τους καὶ νὰ τοὺς κάμει νὰ προσέξουν.

Σούσσσσ...Σούσσσσ... φωνάζουν οἱ καθηγητές, οἱ δασκάλοι, οἱ δασκάλες, οἱ παιδονόμοι κ' οἱ ἐπιστάτες, χειρονομώντας ἀπελπιστικά. Ὁ σάλαγος κόπαζε γιὰ μιὰ στιγμή, μὰ σὲ λίγο ξανάρχιζε μὲ τέτοιαν ὁρμή, ὥστε ὁ γυμνασιάρχης, μαζεύοντας τοὺς ὤμους, ἀναγκάστηκε νὰ σταματήσει. Πέρασε λίγη ὥρα κι ἀφοῦ εἶδε κι ἀπόειδε πὼς τὰ παιδιὰ δὲν τὄχαν σκοπὸ νὰ ἡσυχάσουν, ξκκολούθησε τὸ λόγο, μὰ ἡ θλίψη εἶταν χυμένη στὸ πρόσωπό του. Τώρα πιὰ μόλις 100 τὸ πολὺ ἄνθρωποι γύρω-γύρω στὸ βῆμα μποροῦσαν νὰ τὸν ἀκούσουν. Κι ὅμως κάτι σὰ θαῦμα ἔγινε δῶ Μέσα στὶς ἀκκτανόητες ἑλληνικοῦρες κάποια λόγια ξεχώρισαν, ποὺ χτύπησαν ἴσια στὴν καρδιά·

«*Πάλε μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλε δικά μας θᾶναι*».

Χείμαρρος τὰ χειροκροτήματα. Ἔπειτα πάλι ἡ ἴδια ἀδιαφορία κι ἀπροσεξιὰ καὶ μόνο ὅταν ὁ ρήτορας ἀπάγγειλε δυὸ-τρεῖς στίχους ἀπὸ κάποιο ποίημα

«*μὰ τῶν στερνῶν μαρτύρων μας τὸ πονεμένο αἷμα*»

ξαναχειροκροτήθηκε ἀπὸ τὰ παιδιά.

Ἔτσι ἡ Φύση κ' ἡ Ζωὴ ἔδωσε μιὰ φοβερὴ γροθιὰ στὸ στενοκέφαλο δάσκαλο. Βεβαια πόνεσε, μὰ ζήτημα εἶναι ἂν τὸ σκολαστικό του μυαλὸ ἐξήγησε σωστὰ ἕνα τόσο ἁπλὸ φαινόμενο. Ὡςτόσο εἶναι κάπως συμπαθησμένος, ἀφοῦ μὲ τόση μετριοφροσύνη τὸ μολόγησε στὸ λόγο του πὼς σήμερα ἔχει καταντήσει «ἑτοιμόρροπον ἐρείπιον».

Χανιά, 5 τ' Ἀπρίλη 1909.

ΚΡΗΤΙΚΟΣ

λαγχολική. (Δίχως ἄλλο, ἡ παραγνωρισμένη γυναίκα τοῦ Οὐσσάρου τὴν ἀπασχολοῦσε ἀκόμα). Ναί, συγγενὴς τοῦ ἀντρός μου ποὺ ἔρχεται κάποτε καὶ μὲ συνοδεύει σὰ θέλω νὰ βγῶ τὴ νύχτα περίπατο. Ἡ μέρα πάει κ' ἔρχεται, μὰ ἡ νύχτα εἶναι ἀβάσταχτη στὴ μοναξιά!

— Ἔχεις δίκιο, Μαίρη μου· εἶναι ἀβάσταχτη ἡ νύχτα ὅταν εἶναι κανένας μονάχος!

(Ἀκολουθεῖ)

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Κατὰ τὴν 31 Μαρτίου 1909

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

			31 Μαρτίου 1909	28 Φεβρουαρίου 1909
Ταμεῖον	Εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	3,530,851,11	3,125,111.14
	Εἰς Τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	479,210.—	547,160.—
	Εἰς χερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,293,860.—	1,437,240.—
Ἐξωτερικοὶ λ)σμοί.	Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν	»	42,485,732.27	41,287,340.27
	Προϊὸν ἐκδοθέντ. Ἐθν. Δαν. εἰς γρ. Ἑλλ. Σιδ. 4% τοῦ 1902	»		
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ ἀναγ. κυκλοφ. Τραπ. Γραμμ.		»	895,004.83	905,004.83
» πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων.		»	61,778,575 42	61,778,575.42
Ὁμολογίαι ἐθνικῶν δανείων	Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 26,890,037.50		10,500,000.—	10,500,000.—
	Εἰς Τραπ. Γραμμάτια . » 33,230.450.—	»		
Ἐντοκα γραμμάτια Ἑλλην. Δημοσίου εἰς τραπεζ. γρ/τια.		»	60,120.487.50	60,497,137.50
Προεξοφλήσεις		»	5,161,103.82	5,161,103.82
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων		»	23,456,371.94	24,306,787.69
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρηματογράφων.		»	3,319,655.64	3,127,810.19
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων		»	20,597,918.88	21,688,563.33
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ		»	6,821,919.18	8.363,018.11
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα.		»	68,516,133.01	68,610,602.26
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		»	45,095,541.72	44,959,339.35
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτημ.		»	13,886.261 70	13,104,460.95
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας		»	5,120,754.86	4,986,463.81
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης		»	7,415,638.20	7,413,138.20
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % εἰς τρ. γρ.		»	1.250,000.—	1,250,000.—
Τοκομερίδια ἐν γένει		»	809,090.—	809,290.—
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστικῶν ἐκποιήσεων		»		5,633,37
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς		»	9,154,358.63	8,872,464.69
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς Τραπεζ. Γραμματίων).		»	3,331,661.85	3,289,427.30
Διάφοροι λογαριασμοὶ		»	1,497,803.79	1,495,524.04
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ		»	1,914,662.28	2,295,964.35
Λ/σμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη Τραπεζ. Γραμματίων		»	6.343,3[illegible]6.31	4,622,320.86
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		»	1,146,880.—	1,146,880.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου (εἰς Τραπεζικὰ Γραμμάτια)		»	640.000.—	640,000.—
Διάφορα		»	100,000.—	100,000.—
		Δραχ.	407,598,650.83	407,127,353.78

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον.		Δρ.	20,000,000 —	20,000,000.—
Ἀποθεματικὸν κεφάλαιον τακτικὸν καὶ ἔκτακτον		»	13,500,000. -	13,500,000.—
Τραπεζικὰ Γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ:		»		
α') διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως.	Δρ. 61,778,575.42			
β') » » τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.	» 52,432,452.55	»	114,211,027.97	114,272,0[illegible]6.56
Τραπεζικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		»	10,500,000.—	10,500,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μετοαλλικὸν		»	7,794.824.54	8.033,726.39
Καταθέσεις ἄτοκοι		»	18,715,099.98	18,111,984.41
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι		»	1.418,276.70	1,087,637.64
Μερίσματα πληρωτέα		»	250,310.—	456,570.—
Καταθέσεις Δημοσίου πρὸς χορήγησιν δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ' Νόμον.		»		
Διεθν. Οἰκονομ. Ἐπιτροπὴ λ)σμὸς καταθ. ἐκ δημ. ὑπεγγ. προσόδων.	Εἰς χρυσὸν Δρ. 601,068.08 Εἰς τρ.γρ. » 6,681,382.83	»	7,282,450.91	4,766,723.92
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν Δανείων εἰς χρυσόν		»	199,621.02	348,541.52
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τρ. γραμ.		»	343,688.94	736,164.24
Καταθέσεις δημοσίου εἰς χρυσὸν		»	529,660, 83	946,439.73
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ΒΨΕ'		»	12,198.40	1,182.198.40
Ἔντοκοι καταθέσεις Δημ. εἰς χρυσ. διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σ.Π.Δ.Σ.		»	895,004.83	905,004.83
» » » » τρ. γραμμ. » » »		»	115,011 21	100,351.21
Καταθέσεις ἐπὶ τόκῳ		»	129,630,519 98	129,619,795.29
Λαχειοφόρον Δάνειον Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν		»	41,180,040.—	41,180,004.—
» » » 2 1/2 εἰς τραπεζ. γραμμάτια		»	20,371,100.—	20,371,100.—
Ὑπηρεσία Λαχεοοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν		»	1,729,580.—	1,793,472.—
» » » 2 1/2 % εἰς τραπεζ. γραμμάτια		»	441,112.50	472,410 —
Καταθέσεις Ταμιευτηρίου		»	12,866,132,52	12,755,084.56
Διάφορα		»	5,612,990.50	5,988,093.08
		Δραχ.	407,598,650.83	407,127,353.78

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἀπριλίου 1909.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Ο ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

— Τὰ «τριάντα χρόνια» τῆς «Διάπλασης» γιορταστήκανε μὲ μεγάλη πισημότητα στὸν «Παρνασσό», μὲ λόγους, μὲ ποιήματα καὶ μὲ λογῆς μπιχλιμπίδια.

— Ὅλα τὰ κατορθώματά της, τὰ φημισμένα καὶ περίτρανα, μᾶς τὰ ξιστόρησανε οἱ ρήτορες καὶ μοναχὰ ἕνα, τὸ πιὸ σπουδαῖο, παραλείψανε.

— Πὼς δηλ. οἱ συντρομητές τους γίνουνται οἱ τελειότεροι φορολογούμενοι πολίτες ὄντας μεγαλώνουν καὶ ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ νύχια της, ἀφοῦ ἀπὸ μικροὺς μικροὺς τοὺς συνειθίζει καὶ τῆς πληρώνουνε φόρο, μιὰ δραχμὴ ξεκομένα, γιὰ ὅ,τι κάνουν καὶ γιὰ ὅ,τι συλλογίζουνται,—ἀκόμα καὶ σὰ φταρνίζουνται.

— Ἴσως γι' αὐτὸ ἡ Πολιτεία παραστημοφόρτησε, καὶ πολὺ δίκαια, τὸ Διευθυντή της. Διάπλασις πολιτῶν εἶναι κι αὐτή, μαθές, τὸ νὰ συνειθίζουνται οἱ μικροὶ στὴ φορολογία.

— Ὕστερ' ἀπὸ τὸ «Ridi Pagliacio» ποὺ θὰ κρατήσει τέσσερα φύλλα, θὰ δημοσιέψουμε στὴν ἐπιφυλλίδα μας τὴ «Τζοκόντα» τοῦ Ντανούντσιο, μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν Ποριώτη. Πέρσι δημοσιέψαμε μοναχὰ τὴν τελευταία πράξη της.